

JULY
AUGUST
1979

\$1.00

МИ І СВІТ

THE UKRAINIAN MAGAZINE

WE AND THE WORLD

РЕДАКТОР І ВИДАВЕЦЬ: МИКОЛА КОЛЯНКІВСЬКИЙ
Адреса для редакційної й адміністративної кореспонденції
(вплата грошей):

My i Svit, Niagara Falls Art Gallery & Museum,
Queen Elizabeth Way, R.R.2, Niagara Falls, Ont. L2E 6S5, Canada
Tel. 356-1514 (Area code 416)

З М І С Т :

- Ол. Левада: Повість про ранній ранок
Григорій Логвин: На крутосхилах вічності
Григорій Логвин: Золоті ворота
М. Колянківський: Чи єдність за всяку ціну?
Бренда Зоскі: "Я твердо вірю у посмертне життя"
М. Слабошпицький: Право називатися критиком
С. Б.: Рекордсмен із Запоріжжя
А. Савгерич: Нові знахідки в Печерській лаврі
Микола Котляр: Хто ж є Кий?
Юрій Супрун: Хворобу називають куру
Ол. Сергієнко: Єдиний у світі інститут — у Києві
М. Точило: А про музей не сказано нічого!
Ай-яй Толя, та тільки навпаки (фейлетони)
Хроніка

ФОТА НА ОБКЛАДИНЦІ: "Учителька", скульптура-бронза Григорія Крука (Мюнхен, Німеччина); "Сидяча дівчина", бетон, львівської скульпторки Теодозії Бриж (стор. 3 обкл.); Спаський собор в Чернігові з 1036 року — сучасне фото (стор. 4 обкл.).

Річна передплата для Канади, США і всіх інших держав — 7.50 доларів.

International Standard Serial Number ISSN 0027-5417

Authorized as second class mail by the Post Office Department, Ottawa,
and for payment of postage in cash.

Second class mail registration number 1676.

Олександр Левада *

ПОВІСТЬ ПРО РАННІЙ РАНОК

Уривки

КРИЛА РАДОСТІ

Цвіла яблуня, та, що поблизу колодязя, цвіло зілля-романець на моріжку, а в долині, де зеленіє густа трава, навіть здаля виднілися в тій траві жовті кульбаби, синюваті сокирки і фіялкові медуниці, сонце сміялося в височині, розсіваючи навколо себе золоті бризки, пташки без угаву щебетали собі всі разом, і я літав над землею, як голуб.

Ні, не зовсім, як голуб, бо не розмахував крилами-руками і не здіймався над хатами занадто високо. Злегенька відштовхнувшись від землі, я ніби плів над дідовим подвір'ям і над косограмом нашого саду, плів стій-

ма, інколи нахиляючись трохи то в один бік, то в другий, плів у повітряній блакиті, купаючись у сонячних бризках і пташиному щебеті, і все в мені безгучно співало, дзвеніло, щебетало, і було мені так радісно, так весело й празниково, як ніде й ніколи на світі.

— Дивися, мамо, я лечу! Я справді лечу! — вигукував я в мовчазному захваті, добре знаючи, що хоча голос мій не лунає, але слова мої мати почує неодмінно. Не почути мене вона просто не могла, я відчував це дуже добре. Але на порозі нашої хатини мама в ту хвилину чомусь не з'являлася ні разу, а з дідової хати теж чомусь ніхто не виходив —

* Олександр Левада, київський письменник, автор романів, нарисів, поем, п'єс і сценаріїв. Народився в селі Кривчунці, Черкаської області в 1909 році.

ні дід Дем'ян, ні прабаба Ганна, то ніхто ніколи так і не побачив, як я літаю над землею і як мені тоді гарно, легко й весело.

Політавши трохи, я знову спускався на той-таки порослий споришем, зіллям-романцем моріжок, що на косогорчику біля дідової комори, зривав той романець і складав у пучечок, мовчки прислухався, як дзвенить бджолиним дзижчанням розквітла яблуня, сварився пальцем на волохатого джмеля, що взявся був кружляти поблизу, тихенько сміявся, що джміль, злякавшись мене, полетів кудись аж за колодязь, а потім, сміючись, підводився на ноги і знову здіймався над моріжком, над колодязем і навіть над яблунею.

А не полетіти я просто не міг, бо мене виповнювала радість, тож вона й підносила мене над землею і вже там, у височині, ставала подвійною, бо прилучувався до неї захват від самого польоту, і було мені так гарно, що від зворушення я міг би сміятися й плакати разом.

БЕРЕЗОВИЙ СІК

На світі немає кращого трунку, як березовий сік. Не було, немає і не буде ніколи. Навіть не так сам березовий сік, як виготовлений з нього квас. Щоб дочекатися того квасу, потрібно було наливати діжку чи там бочку березового соку, заправити його сушеними кислицями і виждати, доки він відшумує і настоїться. І тоді масте напій, про який ніякими словами розповісти не можна. Кислуватий і солодкуватий, п'янкий і прохолодний, справжній чудо-квас. І пити його хочеться, не одриваючи кухля від рота, щоб аж у горлянці булькало, а прохолодні струмочки стікали від губ аж за комір.

Але розумні люди не випивали його відразу ж, тобто ще навесні. Розумні люди більшу частину того, сказати б, казкового трунку тримали в погребях аж до жнив. А в жнива, йдучи з серпами й косами на поле, набирали його в спеціальні, вельми загадкові посудини, в яких він залишався прохолодним увесь день, навіть

коли від спеки аж дихати було важко. Звалася така посудина "тиква", або ж "банька", гончарі виготовляли їх, як то й належить, з глини, і вивершувалася кожна тиква вузькою горловиною, яку легко можна було заткнути дерев'яним чопиком.

Найбільше соку для майбутнього квасу збиралося за ніч, виповнюючи до ранку аж по вінця глечики, горшки чи й золійники, що стояли впритул до беріз під бузиновими дудками, затовкмаченими в дірки, що їх просвердлювано в березових стовбурах свердлом. Щоб сік з тих дудок не опинявся під подихом вітру на землі, в дудку затикалася тонюсінька паличка, надломлена з верхнього кінця під прямим кутом, і по тій паличці сік стікав у посудину легко й безпечно.

Тож, кажу, дуже важливо було не прогавити ранньої години і встигнути позливати сік у діжку, доки він ще не починав виливатися з переповненого глечика, горшка чи й золійника.

І ось раннього ранку, тіль-

ки сірїти почало надворі, будила мене прабаба Ганна:

— Вставай, Сашечко, кажу — вставай, хазяїне, сік треба позливати, чуєш? Сік! Позливати, кажу, чуєш?

Вставати не хотілося, надворі недавнечко тільки треті півні проспівали, але що вдієш? Коли вже баба Ганна (вона була мамина баба, а нам прабаба), коли вже вона наважилася розбудити, то так воно й буде.

— Вставай, хлопче, ти вже величенький, пора самому хозяїнувати, кажу — самому. Бери відро — і гайда. Якщо не подужаєш повне відро нести, наливай по півведра. Ти, Сашечко, не йди відразу ж до своїх беріз. Вони трохи й пождати можуть, кажу — пождати можуть. Ти спочатку прохопися до тих беріз, що в дядька Федора, чуєш? Потім до тих, що в дядька Прокопа. Ну, а вже після того позливай сік з своїх глечиків. Після того, кажу, з своїх... А поза кущиками, поза ровом, щоб часом не побачив хто. Стережися, кажу, стережися! А то ще й вуха намнуть. Ну йди вже, синоч-

ку-онучку, йди!

Якщо хтось подумає, що баба Ганна навчала свого дорогого правнука красти, то помилиться глибоко. Вона була найчесніша людина, найпрацьовитіша, найсердечніша, хоч до рани прикладай. Пір'їни чужої не візьме, не то що!

Інша річ — березовий сік, або там кавун з чужого баштана, чи груші з чужого садка. Всі знали, що вони чомусь солодші, аніж ті, що росли в своїй садибі, і всі знали, що зміркувати потайки для себе ту чужу грушу, чи кавуна, чи те відерце соку — це хоч воно трохи й не той, але не зовсім, і гріха тут справжнього нема. А якщо нема, то як же, мовляв, не спокуситися. Головне — щоб не потрапити людям на очі, бо тоді — чи воно там гріх чи не гріх, але поговор буде.

СНОПИ

Дід Дем'ян, тобто мамин батько, возив снопи з поля і мене з собою інколи брав, і сиділи ми тоді на возі високо-високо на снопах, притиснутих і пришнурованих

важким, обструганим від кори стовбуром - кругляком, який у такому вигляді має назву "рубель".

Коли йти по землі, небо навкруги сходиться з землею близько, а якщо сидіти на возі на снопах — крайнеба відступає кудись хтозна й куди, либонь, аж за сусідні села Ківшовату й Станишівку, а ківшоватські вітряки й станишівські явори видніються значно виразніше, немовби вони раптом взяли та й підросли.

Віз поскрипував собі та й поскрипував, поблизу від воза, тільки трохи збоку, чимчикувало тонконоге, зовсім ще дурновате лоша, а вслід за возом, мало не впритул до нагромаджених на ньому снопів, статечно ступала по землі баба Ганна.

Бо дід Дем'ян брав на поле не тільки мене, а й її, бабу-прабабу, свою рідну матір. Брав, щоб подавала йому вилами на возі снопи, а потім щоб допомагала пришнуровувати їх зверху рублем, а мене брав, щоб привчався, придивлявся, коней щоб потримав за повід, вила щоб подав чи батога.

Повертаючись з поля, дід Дем'ян сидів на снопах, сказати б, як на високому мужицькому престолі, сидів, звисивши ноги, глухувато покашлюючи і зрідка погукуючи для порядку на коней. А коні знали своє діло й без того погукування і йшли собі поволеньки, похнюпивши голови й ліниво відмахуючись хвостами від мух. Довго на них дивитися було нецікаво, і я відповзав по снопах назад, і, лежачи на животі, дивився, як іде за возом баба Ганна. А вона ж не просто собі йшла, не просто переступала собі босими ногами по гарячій пиллюці, вона по дорозі пряла. Не зупиняючись на жодну мить і не витрачаючи жодної миті марно.

І як же хитро пристосовувалась вона до тієї роботи: втикала в складені на возі снопи гребінь (той, що вдома жінки-прялі втикають у дерев'яну пряслицю), надівала на той гребінь кужіль прядива з льону або куделицю з конопель чи й з овечої вовни, одною рукою смикала той кужіль, сукаючи з прядива нитку, а другою на-

мотувала ту нитку на веретено. І здавалося мені, ніби вона прив'язана тією ниткою до снопів, до воза, до куделиці, прив'язана на віки вічні. Що ніколи не впаде і ніколи не зупиниться, доки віз із тими снопами не приїде на край світу.

І так же ловко вона пряла, так гарно в неї це виходило, що й мені кортіло прилучитися до неї, так кортіло, що якимось я таки прохопився був:

— Бабо, я теж хочу з вами. Прясти. За возом.

Баба не тюкнула на мене, навіть не посміхнулася, відповіла статечно й лагідно:

— І добре, що хочеш, а чого ж: прясти, хлопче, — діло святе, сама Богородиця, кажуть, пряла. Та й як же було їй не прясти, звідки б вона полотно настаралася, хоч би й на пелюшки, хоч би, кажу, й на пелюшки чи й на штанці своїй Дитині. Сусові, кажу, Христові. Тільки ж, Сашечко, не чоловіча це робота, га? Не чоловіча, кажу, ні з якого боку не чоловіча. Ти краще своєму дідові біля коней помагай.

Григорій Логвин

НА КРУТОСХИЛАХ ВІЧНОСТІ

Пам'ятки історії й культури — надбання поколінь

Стародавні замки й фортеці — то легендарна, сповнена дивовижного мистецтва сторінка в історії української архітектури. За часів, коли сила була єдиним законом, оборонні муровані укріплення стали неодмінною приналежністю не тільки садиб князя чи монастиря, а й багатьох міських поселень. І хоч давно відійшли у безвість оті віки рукопашного лицарства, донині височать на крутих берегах українських рік сиві руїни стародавніх замків і фортець — свідки нашої мужньої, легендарної і водночас тяжкої минувшини.

І, навіть не знаючи, хто, коли й для кого збудував оті споруди, до глибини душі зворушує почуття високої гордості за сповнене своєсвідної зваби, міцне, немеркнуче у віках мурування колишніх великих митців і будівничих.

З утворенням Київської держави пов'язана довготривала боротьба київських князів проти кочівників, які безнастанними хвилями навалювалися на кордони молоді держави. Відвернення "степової небезпеки" було явищем прогресивним, його підтримував увесь народ. Тим-то будівництво оборонних укріплень також мало всенародний характер. І недарма літописець із гордістю занотовує будівельні, в тому числі оборонні, роботи Ярослава Мудрого в Києві.

На спорудження валу в 3.5 км. при висоті 14—16 м. було перевезено 650 тисяч кубометрів землі, а для будівництва дерев'яних дубових клітей, які арміювали вал та складали городні й заборона, зрубано й складено в зруб понад 50 тисяч кубометрів деревини. На всі ці роботи затрачено близько одного мільйона 200 тисяч,

кажучи нашими термінами, людиноднів. Від згаданих укріплень збереглися руїни Золотих воріт — парадного в'їзду в Київ з півдня. Над Золотою брамою стояла струнка церковця Благовіщення. Виразна композиція форм — кубічний масив башти й легенький храм, — мальовниче мурування з рожевої цегли — плинфи, декор нішками та аркатурою на бані надавали храмові величі й краси. Золоті ворота стояли при в'їзді до міста, яке збудував Ярослав Мудрий “на полі поза градом”, де здобув перемогу над степовими хижакками. Споруджені Ярославом будівлі виконували не тільки практичні функції, але й були пам'ятниками, поставленими, в повному розумінні, самим народом на відзнаку перемоги над печенігами. Вони викликали в сучасників і нащадків патріотичні почуття і гордість за свій народ.

Розвиток економіки та суспільних відносин став вже в останній чверті XI ст. початком утворення українського народу, його мови, культури та мистецтва. Саме

тоді виникає напрям у малярстві, названий “другою київською манерою”. Його утворення прийнято пов'язувати з ім'ям геніяльного художника Києва Олимпія (Алимпія, або за іншими джерелами Алиція).

Нормальному ходові цього історично-прогресивного процесу стала на заваді татаро-монгольська навала. Перша спроба утворити державність українського народу по визволенні від татарського ярма належить галицько-волинським князям і передусім — Данилові Галицькому. Історія поставила його перед важкою проблемою: вести зтяжну боротьбу (зі сходу — проти татар, із заходу — проти ляхів, з півночі — проти литовців). Народ жадав безпеки й спокою, отож, не шкодував ні сил, ні засобів для такої всенародної справи. Саме тому укріплення рубежів держави король-князь Данило і мав за найперше своє завдання.

Данилові починання продовжують його сини, онуки й правнуки. В XIII столітті змінилися умови війни, з'я-

вилися стінобитне зняряддя й каменекидальна артилерія, а разом з ними — стратегія й тактика війни, штурму та оборони. Тепер не вал із частоколом, а оборонні рублені дерев'яні або муровані стіни, й особливо башти, стають головними засобами оборони. Башти стали будувати вищими, отже, й силует міста та фортеці стає мальовничішим, виразнішим і, можна сказати, героїчнішим.

Споруджені за Данила Галицького та за Льва Даниловича і Володимира Васильовича струнки, мов воїни-легіні, башти в Холмі, Белавені, Столп'ї, Чорториську, Дрогобичі, Львові, Кам'янці та Бересті, немов символізували силу й міць молодій державі. Улюблений герой літописця — король Данило. В очах сучасників його ратна слава стояла так високо, що історик порівнював її із славою Святослава Хороброго й Володимира Святого. Здійснюючи великі задуми князя, будівничі, в свою чергу, очевидно, керувалися тими ж почуттями й помислами, що й літописець, за словами якого “не бе бо

в землі рускій первес, іже бо воював землю Чешку, ні Святослав Хоробри, ні Володимир Святий”. Не тільки князеві, але й кожному громадянину хотілося бачити свої міста “величеством сіяющі”, і щоб вони ані красою, ані багатством, ані міццю не поступалися “градам в німецьких странах”. Ще здалеку помітні башти й храми звеличували в очах сучасників не тільки князя, а й увесь народ, вітчизну, її славу, її престиж.

Ще тяжча доля, аніж Данилові, випала останнім галицько-волинським князям. Вороги тиснуть з усіх боків, а егоїстичні інтереси беруть гору. З півночі напосідають литовські князі, частішають татарські набіги й пограбування. Настають тривожні часи. В оборонних спорудах урочистість зникає, натомисть головною рисою стає суворість, неприступність. Ось чому замки в Кременці та Луцьку мають ляконічну архітектуру, суворі й нерухомі деталі. Кременецький замок увінчує велетенську конусоподібну гору й ніби здіймається в захмарну ви-

соцінь. Непроступне укріплення за всю його історію вдалося тільки один раз. Це вдалося зробити козакам Богдана Хмельницького, які під час національно-визвольної боротьби 1648—54 рр. поклали тут польський гарнізон. Хоча Луцький замок і займає невисокий пагорб між Стиром і Глушцем, однак величезні призматичні об'єми його веж завдяки контрастові з рівнинним ландшафтом видаються ще величнішими й грізнішими.

Егоїстична політика великого боярства і князів призвела молоду й ще не зміцнілу державу до катастрофи, а заплутані династичні зв'язки полегшили чорну справу литовських, польських феодалів. Загарбані польською шляхтою землі опинились у важчих умовах, ніж ті, що ввійшли до складу Литовського князівства. Литва, яка перебувала на нижчому щаблі суспільного й культурного розвитку, підпала під вплив культури українського народу. Ось чому мистецькі традиції на українських землях за Литви не тільки розвиваються й зба-

гачуються новими надбаннями, а й впливають на литовське мистецтво та архітектуру. В подібне становище потрапило й пониззя Наддністрянщини, яке ввійшло до складу Молдавського князівства.

Важливим фактором у XV—XVI ст. стає поява вогнепальної зброї. Залежно від цього старі укріплення XIII — початку XIV ст. на той час модернізуються. Стіни стають товщими й вищими, а в нових оборонних укріпленнях збільшується кількість башт, форма бійниць пристосовується до оборони. На місці укріплень галицьких князів у Білгороді на Дністрі споруджуються нові — цитадель, міські та передміські башти й мури. І хоч ця фортеця будувалася за наказом молдавського господаря, роботами керував майстер Федорок, певно, галичанин.

Ще яскравіше це видно, коли оглядася споруди замку в Хотині, на будівництві якого пліч-о-пліч працювали українці й молдавани. Деякі з оборонних мурів зі східного боку, споруджені

ще за Данила Галицького, були включені до нових мурів, частина з них, як і білокам'язний храм, були розібрані, бо плятформу двору довелось підняти на 8—10 метрів. Велетенські стіни й вежі (до 30—40 м. заввишки), декоровані геометричними орнаментами, викладаними з червоної цегли, за своїм візерунком і стилем нагадують мотиви подільських вишиванок червоними нитками на білому полотні. Це вказує на джерело мистецьких образів та архітектурно-будівельну галицьку й подільську школу (конструкція бійниць, аркади-галереї внутрішнього подвір'я, виявлені дослідниками, та криті галереї-обходи). Башт у Хотинському замку спочатку було теж більше: не три, як у Луцьку, а шість.

Князі, бояри й шляхта, захоплюючи значні земельні багатства, намагалися перетворити свою резиденцію на неприступну фортецю. В XV—XVI ст. дуже зростає кількість магнатських приватновласницьких замків у порівнянні з тими, які будувалися на кошти держави

або міщанами великих міст із самоврядуванням. У цю добу зводиться чимало укріплених монастирів і церков. За архітектурно - художнім образом і стилем важло відрізнити їх один від одного. Чим же пояснити їхню спільність? Треба пам'ятати, що художні смаки великою мірою складались під могутнім впливом народних естетичних смаків, уподобань і мистецтва. В описах стародавніх замків неважко помітити, що побут родини, яка жила в замку, розташованому в сільській місцевості, був проінтятий сільською стихією.

Але найголовніше те, що всі споруди зведені руками народу. Його руками не тільки вимурувані стіни й вежі, ними вирізьблені в камені та дереві й декоративні прикраси, візерунчасті орнаменти, химерні казкові звірі, яких зустрічаємо на колонках порталів, на фризіві, кахлях чи різьблених сволочках. Отак майстри-ремісники по-справжньому творили національну народну культуру.

Наприкінці XV, а особ-

ливо в XVI ст. розвиваються критичизм, визвольні гуманістичні ідеї. Мистецтво кінця XVI ст. відзначається реалістичними рисами, а архітектура — мотивами італійського Відродження в українській інтерпретації.

Найбільшим магнатським замком є Острог на Волині, резиденція наймогутнішого роду українських князів Острозьких. У XVI — першій чверті XVII ст. він був осередком визначних гуманістів, діячів визвольного руху, тут існувала одна з найдавніших друкарень та одна з найстарших шкіл вищого типу, своєрідна академія.

У мальовничих формах ренесансової архітектури оборонних споруд Острога втілено гуманістичний дух доби. В минулому суворі оборонні споруди поступилися перед значно людянішими та мальовничішими. Будівники вже не прагнуть приголомшити глядача, пригнітити його, а навпаки, намагаються пом'якшити суворість, зробити споруди масштабнішими. З цією метою їх оздоблюють не тільки ренесансовими порталами, але

увінчують високими атиками з аркатурою. Ось чому Кругла башта в Острозі немов нагадує голову велетня в пишній короні, а замок у Старому Селі, оперезаний аркатурою завдовжки близько кілометра, з баштами, увінчаними вигадливими химерними атиками, здається якимсь святковим, урочистим.

Замок у Мукачеві збудований подільським князем Федором Коріятовичем у XIV ст. Хоча згодом він був перебудований угорцями, однак багато в чому зберіг риси суворої архітектури українських замків XIII—XIV століть.

Своєрідну й цікаву архітектуру мають оборонні укріплення великих міст із державним замком для гарнізону. У Львові збереглися порохова башта й фрагменти муру та башта біля Нового арсеналу. Укріплення міста Кам'янця та його державний замок чи не найкраще збережені. В архітектурі кам'янець-подільських укріплень яскраво позначився вплив дерев'яного оборонного будівництва — башти ти-

пу “восьмерик на четверику”, кронштейни по формі вирізів у колодах дерев'яних будівель, нарешті, просте декоративне різьблення деяких одвірків. Кам'янець-подільські оборонні укріплення гармонійно вписуються в скелястий ландшафт крутих берегів Смотрича.

На Наддніпрянщині й Лівобережжі укріплення споруджувалися здебільшого з дерева, тому величезні укріплення XVI—XVII ст. у Чернігові, Сумах, Харкові, Переяславі, Путивлі, Новгороді-Сіверському та інших місцях не збереглися, а рови й вали при плянувальних роботах у XIX ст. були зрівняні.

Недавно під час археологічних досліджень у Чигирині й Суботові ми виявили великі оборонні укріплення. В Суботові було знайдено фундаменти великої башти, а в Чигирині — рештки мурованої башти замку та муровану стіну з боку Дикого поля. Розмір укріплень свідчить, що Чигирин, як фактичний столярний град України за Богдана Хмельницького, не поступався тоді пе-

ред найбільшими містами України — Києвом, Львовом, Кам'янцем, Луцьком.

Архітектурно - художній вигляд монастирів-фортець нічим істотним не різнився від інших укріплень, хіба що розмірами, а також тим, що композиційною домінантою був головний храм. Укріплення монастиря в Зимному (XV ст.) склалися з п'яти башт і мурів, що охоплювали прямокутне подвір'я. Подібно до Зимного регулярними в плані є укріплення найкраще збереженого оборонного комплексу в Межирічі біля Острога. Церква Тройці в Межирічі (XV ст.) стоїть посеред двору, до неї 1610 р. були прибудовані два корпуси келій з чотирма баштами, мури й чотири наріжні вежі та п'ята надбрамна, пізніше перебудована. Фриз оборонного мурованого вежі оздоблені плетінчастим ренесансовим орнаментом.

Мури й вежі Новгород-Сіверського, Густинського та Києво-Печерського монастирів дають широке уявлення про характер оборонної архітектури кінця XVII

і перших років XVIII ст. В них оборонне призначення вже не є на першому плані, головна їхня роль — містобудівна пляново-просторова організація комплексу й зв'язок з міським ландшафтом. Будівничі XVII ст. вдало використали оборонну браму з Троїцькою надбрамною церквою (1108 р.) в Києво-Печерській лаврі і включили її в систему нових оборонних мурів, збудованих наприкінці XVII ст. і на самому початку XVIII ст.

Постійні татаро - турецькі напади змусили будувати не тільки мури й вежі, але також пристосовувати до оборони інші — житлові, господарчі й церковні споруди. Клясичним зразком церквитвердині є храм у с. Сутківцях (XV ст.). Вражає суворий і величний силует чоти-

рьох півкруглих веж, поставлених навхрест до центрального квадратного приміщення, так що в плані вона має вигляд квадрифоля.

В поданих тут витворах оборонної архітектури втілено народні естетичні смаки. В цьому знайшли вияв життєздатність і творча сила народу. Навіть тоді, коли доводилось будувати укріплення для чужих загарбників, він лишався творцем не тільки національної, але й світової людської культури. Високі архітектурно - конструкторські й мистецькі якості, вироблені українським народом у багатівіковому творчому процесі, знайшли своє яскраве втілення в конкретних спорудах, зумовили їхню своєрідну красу й неминущу мистецьку вартість.

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Наприкінці X століття архітекти Києва намагалися наслідувати будівничих античних міст. На великій площі в оточенні трьох княжих палаців зводиться головний

храм — Десятинна церква (996 р.) з двома скульптурами та бронзовою квадригою коней, вивезених із Херсонеса як трофей.

Але вже через якихось

два десятки років виникає потреба в спорудженні більшого храму, а також у зміцненні зрослого міста.

За Ярослава Мудрого було виконано цю “програму”. Так виникли Великі — Золоті ворота. Вони згадуються в літописах як важливий свідок історичних подій, оспівуються в колядках і піснях, про них складено легенди, як наприклад, “Михайлик і Золоті воорта”.

У глибоку давнину ворота осмислювалися як небесна брама, бо сонце, сходячи вранці, народжувалося заново, входило у ворота, і, піднімаючись вгору, вступало в небесний град, що означалося спасіння міста від п'їтьми і смерті. Урочистий в'їзд у місто сонячного божества був обрядом, який згодом став відомий під назвою “перемоги”, “тріумфу”.

Ось чому Богдан Хмельницький, як тріумфатор визвольної війни 1644—1654 року, входив у Київ саме через Золоті ворота. І як переможець, і як рятівник. Пройти через них означало перемогу й славу. Недарма всі, хто прагнув захопити

Київ, намагалися “постука-ти мечем у Золоті ворота”.

Сьогодні від цієї видатної пам'ятки збереглися дві паралельні стінки, одна довжиною 6,5 метра, друга — 14 метрів і висотою 8 метрів.

Товариство охорони пам'яток історії та культури асигнувало кошти на її реставрацію і утворило науково - методичну комісію, до складу якої входять провідні науковці, історики, архітектори України.

Шляхом археологічних досліджень встановлено, що в основі оборонного валу було не шість рядів зрубів-клітей, а дев'ять, тож і вал мав в основі ширину не 20 метрів, як гадали раніше, а майже 30, при висоті 11 метрів. Встановлено також справжню довжину стін проїзду — 27 метрів. Знайдено сліди цокових арок з напольного та внутрішнього боків воріт, точно визначено рівень первісного проїзду, який лежав нижче проти сучасного на 1,35 метра.

Знаючи, що ширина проїзду становить 7,5 метра та маючи в наявності висоту п'яти підпорних арок, мож-

на встановити і висоту склепіння, валу і рівень підлоги надворітнього храму.

Розміри Золотих воріт показують, що ширина й висота їх склепіння дорівнюють розмірам головної нави Софійського собору. В основу пляново-просторової структури обох пам'яток покладено один і той же вихідний розмір — чверть сакраментального стофутового розміру античної та візантійської архітектури, який дорівнює 31 метру. Така єдність із

структурою Софійського собору свідчить, що Золоті ворота входили до єдиного містобудівного та ідейно-сміслового задуму стольного городу Києва.

Сучасні методи дослідження, наявність в Софійському соборі архітектурних деталей і численні аналогії інших пам'яток давньоукраїнської архітектури дають можливість цілком відновити увесь комплекс.

Григорій Логвин
доктор мистецтвознавства.

ЯКИЙ ХЛІБ ІЛИ НАШІ ПРЕДКИ?

Людина не завжди вміла пекти хліб. Спершу вона їла намочені у воді зерна дикорослих збіж. І лиш згодом навчилася готувати з них їжу.

Першою стравою був крупник чи каша. Її готували з потовчених або грубозмелених зерен. Стародавні греки і римляни з ячмінної і пшеничної крупи та борошна варили густу кашу, яка виконувала функцію хліба. Такий "хліб" був відомий також в Україні за часів Київської Русі. Горщик з кашею, в яку встромлено дерев'яну ложку, знайшли археологи в спаленому татарами житлі.

Вже стародавні єгиптяни і перси уміли пекти прісні коржі. Греки й римляни пекли хліб із розчиненого тіста. Також за часів Київської Русі випікано прісні коржі. А в XV столітті вперше згадується в Києві пекарський цех.

*

Відомий американський телевізійний коментатор, Волтер Кронкайт, пригадуючись над причиною, чому багато молодих людей не читають газет і журналів, сказав:

"Школи не навчають молодих людей ні читати, ні думати як слід".

ЧИ ЄДНІСТЬ ЗА ВСЯКУ ЦІНУ?

Турбота про єдність серед нашого народу і зокрема серед української еміграції не нова тема в українській публіцистиці та в діяльності, програмах і резолюціях українських громадських і політичних організацій. За нею така ж довга історія, як і за всіма пороками, які завдають у її реалізації.

Це не значить, однак, що нам не слід турбуватися її відсутністю і не шукати доріг до об'єднання. Резигнувати з цього, це означало б резигнувати з майбутнього українського народу. Отож то добре, що ця тема оце тепер заново так ентузіастично виринула на українських маніфестаціях та в українській еміграційній пресі.

Але об'єднання не вирішується словами, а ділами. Маніфестації — коротко тривалі спалахи, які гаснуть, як світла метеорів. Найпатріотичніші вигуки вражають, але й зараз же губляться в гаморі доквілля і життя.

При тому ж, скільки то разів лунали гасла за єдність народу з уст людей і сил, які своєю ж таки діяльністю ту єдність підривали? Скільки разів ці гасла служили тільки вузьким і часто егоїстичним цілям тих, хто їх виголошував. Скільки разів вони служили не нашим, а ворожим інтересам?

Тривала єдність,—бо лиш на такій можна будувати майбутнє, — не може народитися тільки з емоційних й часто неконтрольованих спалахів. Вона не може бути тільки наслідком бажань серця. Її підставою мусить бути в першу чергу розум.

Є багато передбачливої правди в народній пословиці: "Дай серцю волю, заведе в неволю".

Єдність має незвичайне значення для суспільності і для народу в усіх його клітинах — в родині, релігійних і громадських організаціях та в нації. Але це не може бути єдність за всяку

ціну. Бо бувають єдності в доброму і єдності в злому. Бувають також єдності, які пробують існувати на компромісі добра із злом. Такі єдності гірші від роз'єднання.

Об'єднання під будь-яким прапором і під будь-якою ідеологією не можуть бути нашим ідеалом.

Христос молився за те, щоб усі були об'єднані в одному. Це ідеал християнства, щоб всі релігії об'єдналися в одній Церкві. Те об'єднання має бути наслідком спільного знайдення і прийняття правди. Воно має бути наслідком рішення розуму, узгідненого із совістю. Воно не може бути якоюсь компіляцією різних вір, спо-

видно об'єднаних в ім'я національного добра.

Вже були у світі і в нас гасла: Нація понад усе! Це приманливе гасло принесло у своїх наслідках легалізацію і застосовання засади — “Всі засоби добрі для досягнення доброї мети”. Отже принесло убивства, концтабори й зник моралі, — найбільше й найтрагічніше роз'єднання поміж народами і всередині народів.

Вже були на прапорах гасла “З нами Бог”, тоді коли не було Бога в серцях.

Хоч з усієї душі бажаємо єдності серед нашого народу, такої “єдності за всяку ціну” йому не бажаємо.

М. Колянківський

*

Француз, який взимку читав про великі сніговії в Польщі, телефонує навесні до свого варшавського приятеля і запитується:

— Чи у вас є повінь?

— Де ж там, — відповідає приятель — у нас не переливається!

*

Запитали молодого маляра в Польщі, які є напрямки в малярстві і чим вони відзначаються. Він відповів:

— Імпресіонізм — малюється те, що бачите; експресіонізм — малюється те, що відчуваєте; соцреалізм — малює те, що чуєте.

“Я ТВЕРДО ВІРЮ У ПОСМЕРТНЕ ЖИТТЯ”

Розповідь про лікаря-хірурга, хворого на рака

У червні ц. р. помер у Торонті д-р Джон МекДоналд, лікар що останні роки свого життя присвятив навчанню людей, як сприймати смерть і вмирати з гідністю. МекДоналд був хірургом у Ст. Майкел Госпіталі і професором на медичному факультеті Торонтонського університету. Помер на 49 році життя.

Бувши лікарем-спеціалістом від хвороби рака (пістряка), д-р МекДоналд дізнався чотири роки тому, що і його не поминула ця сама недуга. Тоді не тільки сам пережив період страху в обличчі можливої смерті, але й боляче відчув страх своїх приятелів і товаришів-лікарів, які відвернулись від нього тоді, коли він найбільше потребував підтримки.

Після цього він вирішив написати книжку, щоб допомогти іншим хворим, які знайшлися у такій самій ситуації. Книжка називається “Коли уразить пістряк”.

Останній параграф книжки — це “кредо” її автора. Він заявляє:

“Я знаю, що смерть є неминучим і, мабуть, найважливішим складником життя. Я вірю, що життя є незвичайно коротке, порівнюючи з величчю вічності. В наслідок моєї релігійної віри, я вірю, що повернуся до мого Батька, до вічного життя, яке важко описати”.

“Отож вірю твердо в посмертне життя. Я знаю, що, хоч моє життя було коротке роками, воно було сповнене досвіду, радості, любові й успіхів. Що моя власна не смертність існуватиме в споминах моїх улюблених, які залишаються — матері, брата, дружини, синів і дочок, родичів та дорогих приятелів”.

“Знаю, що помиратиму в оточенні моїх дорогих і сподіваюся одержати великий дар від Бога — смерть у мирі, смерть з гідністю”.

В інтерв'ю з газетним кореспондентом, яке відбулося два місяці перед смертю, д-р МекДоналд розповів, як свідомість близького кінця змінила спосіб його життя.

“Я був дуже упорядкованою людиною, яка проводила дні гарячково поспішаючи з прийомної до операційної залі, навчаючи кляси, втиснуті поміж вкрай виповнену щоденну програму, у короткі вільні хвилини гольф і тенніс — наспіх, щоб тільки виграти”.

“Дізнавшись про свою недугу, я зовсім змінив своє життя. Покинув хірургію й залишив собі тільки трьохчотирих пацієнтів на день — всі довший час хворі на рака. Сиджу й говорю з ними. Мої семінарі на Торонтонському університеті — то неспішні й неформальні обміни думками. Вміжчасі написав дві книжки: “Коли уразить пістяк” й іншу, що незабаром появиться, — про облицювальну хірургію”.

МекДоналд зробив багато сотень операцій, але факт, що він сам лікар, не допоміг йому погодитись з недугою. Лікарі — казав — більше

від інших бояться недуги рака. Вони навіть не вимовляють її назви, користуючись евфемізмом “велике С” (cancer). Багато з його колег — лікарів не потрапили дискутувати з ним на тему його недуги.

Раз погодившись із фактом недуги й близької смерті, сам він і його дружина Мадлен почали втішатися радістю життя більше, як будь-коли. “Ми ніколи в житті не були такі щасливі, — розказував МекДоналд — як за останніх три з половиною років. Мене вже не турбує потріскана фарба на меблях. Зате я накупив книжок на 600 доларів. Читаю, пишу й намагаюся робити корисне діло. Це не приносить багато грошей, але дає задоволення і почуття внутрішнього спокою”.

Д-р МекДоналд втратив десять років раніше свою першу дружину, яка померла на рака в три тижні після народження їх сестри дитини. В два роки згодом він одружився вдруге із Мадлен, яка дала йому ще одного сина — Гілярія, якому тепер 6 років. Перед його

смертю вона адоптувала також семеро дітей з першого його подружжя, щоб вони мали матір.

У своїй книжці д-р Джон МекДоналд апелює до уряду і суспільності створити більше центрів для невиліковно хворих та давати умираючим легший доступ до лікарств, які знечужують біль. Немає причини — пише — для терпінь і мучеництва. Агонія не може співіснувати із гідністю.

Звиває також лікарів присвячувати більше часу умираючим пацієнтам. “Тоді, коли пацієнт потребує найбіль-

ше тепла, співчуття, щоб не почуватися самотнім. А то, часто хворі дізнаються про свій близький кінець з того, що кожний уникає розмовляти з ними й лікарі не зупиняються більше біля їх ліжка, обходячи хворих”.

Останнім бажанням МекДоналда було умирати вдома, в оточенню рідних. І це здійснилося. Замість квітів на його могилу, родина просила складати пожертви на шпитальний відділ, який злагіднює біль тих, що умирають.

Бренда Зоскі
“Торонто Стар”

ЯК ВІДНОВИТИ ПАМ'ЯТЬ?

Досліди бельгійських і швайцарських учених показали, що відновленню пам'яті сприяє вазопресин — гормон гіпофізу. Попередні експерименти на щурах (пацюках) засвідчили, що після ін'єкції цього гормону тварини легше піддавались тренуванню.

Досліди на двох групах чоловіків 50-65 років довели, що введення вазопресину підвищувало показники уважності і пізнання та запам'ятування. При лікуванні вазопресином у чотирьох хворих на амнезію (троє втратили пам'ять внаслідок автомобільних випадків, один — в наслідку алькоголізму) пам'ять відновилась протягом п'яти-дев'яти днів.

Скільки сеансів

— Мамо, той молодий маляр сказав, що для намалювання мого портрету потрібно буде близько двадцяти сеансів, — звірилась донечка.

— А ти запитай того маляра, скільки йому вистачить сеансів, якщо я ходитиму з тобою.

Михайло Слабошпицький

ПРАВО НАЗИВАТИСЯ КРИТИКОМ

Передруковуємо з київської “Літературної України” статтю, яка затронує важливі проблеми сучасної літератури в Україні. Її автор народився в 1946 році. Його стаття написана з приводу появи книжки “Енергія слова” Миколи Ільницького, львівського критика, не багато старшого за Слабошпицького. Отож характеризує вимоги, що їх ставлять до української критики й літератури нові керманічі її творчого процесу.

— Ред.

Останнім часом з незрозумілих причин (можливо, під впливом вузької спеціалізації в технічних і природничих науках) дехто з критиків починає як своєрідний постулят повторювати ледь не на кожному кроці: служителі храму “рухомої естетики” повинні також мати свою вузьку спеціалізацію. Критикові, мовляв, несила охопити поглядом усе неокрає поле нашого письменства, він не може однаково добре знати і прозу, і поезію, і критику; навіть враховуючи його фахову добросовісність, каторжну працездатність і таке природне, обов’язкове для будь-якого критика, бажання знати в сферу літературу, він не підніметься вище рівня сумлінного

дилетанта. Єдина панацея — вузька спеціалізація...

Ця помилкова в своїй суті думка породжена бажанням полегшити життя в критиці, хоч той, хто вистраждав право іменуватися критиком, приречений на неспокій, на далеко не легке й безжмарне життя. Якщо розвивати думку прихильників вузької спеціалізації, то можна дійти до того, що, скажімо, прозаїк взагалі — то занадто широко; треба, щоб він писав або тільки новелі, або тільки повісті, або тільки романи. До речі, в тих же технічних науках, на вузьку спеціалізацію яких полюбляють кивати прихильники спеціалізації в критиці, існує термін, що означає вельми безрадісне явище, — про-

фесійний кретинізм.

Уявімо собі аналогічне в “рухомій естетиці”: критик, од якого чекають широкого погляду на сучасний літературний процес аналізу “найгарячіших” його точок, заяляє, наприклад, таке: не знаю, що там і як у поезії, драматургії, зрештою, у “великій” прозі, а в “малій”... Та ж чи має він взагалі моральне право називатися після цього критиком?! Чи ж може він говорити про поезію, не знаючи прози, драматургії? В чому ж тоді виражатимуться його поривання до критичного синтезу? В потугах педантичної ревізії того, що робиться на мікроскопічній території материка, який зветься літературою, самі розміри якого — полегшуючи собі життя в критиці! — навіть і не прагне взнати чи бодай уявити критик. Сумне явище. Хіба зможе воно прислужитися літературі, стимулювати її прогрес?

З жалем доводиться констатувати, що в нас обмаль критиків-універсалів. Одні тільки поіменуюються критиками, а насправді вони —

літературознавці, оскільки давно вже забули, як це першим сказати думку про новий твір, як це ризикувати помилитися і згодом самому стати об'єктом критики... Чи ж не краще почекати, доки вляжуться пристрасті, наберуть інерційної сили критичні присуди, — отоді все це можна систематизувати в огляді чи статті, де все буде більш-менш виважено, апробовано, відстояно.

В таких “дистильованих” статтях справді важко дошукатися якихось помилок; там є все, чому належить бути: всесоюзний контекст, всесоюзні критерії (принаймні, декларативно заявлені), тематичні й пожанрові “обойми”, але немає самого критика, його пристрасного “вірую”, гнівного “заперечую”. Це — свого роду критика в білих рукавичках, критика рафінована, яка боїться (а часом і не вміє) роботи буденної, чорнової, власне, первинної для себе

До нечисленного типу універсала в критиці належить Микола Ільницький.

Він уміє в ній робити й робить усе: бібліографічна

замітка, рецензія, огляд, портрет, проблемна стаття, “круглі столи”. діалоги — повсюди зустрічаємо його ім'я. З роками він не “відійшов”, як деякі його колеги, в огляди й проблемні статті, які часто, буває, продиктовані не потребою дня, а композицією майбутньої книги (такі критики, дуже мало пишуть того, що “пропадає” на шпальтах газети чи журналу, все в них передбачено й усе без будь-яких змін переходить у книгу). Звісна річ, подібна практика існувала й існуватиме, але в цієї критики мінімальний коефіцієнт впливу на культурно-мистецький процес; вона радше реєструє, фіксує, осмислює, аніж втручається і бореться.

Всі статті Миколи Ільницького (а ще чимало їх так і лишилося на сторінках газет і журналів) не залишалися непоміченими в критиці. Він писав про майже всі помічні явища літератури, засвідчуючи своє їх розуміння і ставлення до них. І то не просто осмислення літератури самої по собі, ізольованої від конкретного

життя і його проблем. Ключова позиція автора — в словах Івана Франка, які критик наводить, підкреслюючи свій кут зору на літературний процес: “У нас єдиний кодекс естетичний — життя. Що воно зв'яже, те й буде зв'язане, а що розв'яже — те й буде розв'язане”.

Актуальність художнього твору критик не відриває од його естетичної наповненості, бо саме поширений у нас тематичний аналіз незрідка страждає однокістю. Справді, часто “ми підкреслюємо лише тему, сам предмет зображення й не говоримо про рівень її осягнення, про характер конфліктів не тільки, сказати б, у сфері виробничої діяльності, а й у людських стосунках, у психології. Адже спосіб мислення, моральні принципи пронизують усе єство людини й реалізуються у всій сукупності вчинків і помислів героя літературного твору”. Аналізуючи той чи той твір, критик прискіпливо розглядає всі компоненти художності; а водночас він міркує над життєвими і літературними явищами, які

спричинили його появу на світ, зрештою, дошукується передумов ідейно-естетичної суголосності твору реальній дійсності.

Дехто з критиків, говорячи про літературні прямування наших днів, виходить із умоглядних міркувань, уміло “підганяє” матеріял під свою концепцію. М. Ільницький пише про подібні випадки, підкреслюючи пасивно ілюстративну роллю фактів мистецького потоку в таких теоретичних побудовах, з якими критик полемізує особливо в тих випадках, коли дослідники починають ігнорувати тенденції, що не “лягають” у прокрустове * ложе схем.

Сам критик прагне широти погляду на літературну панораму з усіма її “вершинами і низинами”, як правило, уникає різкого протиставлення творчості різних

авторів, бо значно пліднішим бачиться йому метод зіставлення, що допомагає огранити в кожному з них індивідуально неповторне. М. Бажан і П. Воронько, Б. Олійник та І. Драч, Д. Павличко і Р. Лубківський, Л. Первомайський і В. Мисик, П. Перебийніс і Р. Третяков — на їхній творчості найдокладніше спиняється автор, але тільки ними не обмежується, виводячи лінії розвитку української поезії; з’являються нові імена поетів різних поколінь, митців інших республік.

З цього погляду особливо характерна стаття “Міра причетності героя”, в якій критик пише про поглиблення історизму сучасної поеми і її структурні зміни. Аналіз не обмежується творами тільки українських авторів, бо критик розглядає їх у широкому контексті, безпомилково вгадуючи типологічну спорідненість і загальні закономірності розвитку жанру. Широта погляду і добре знання загальносоюзного літературного процесу дозволяють йому з діагностичною точністю встанов-

* Прокруст, у грецькій мітології розбійник, який заманював людей і клав їх у своє ліжко. Кому ліжко було коротке, обрубав ноги; кому було задовге — витягував.

лювати перегук, а то й знаходити спільні першопричини споріднених явищ у різних письменствах, аргументовано пояснювати їх.

Цікаві його міркування про мотиви так званого другого духовного повернення героя на матеріал української і російської прози. Пишучи про всі симптоматичні ознаки моди на цей своєрідний літературний туризм (запрограмовані на монотонне рефлектування і однаково безликі, мовби під копірку розмножені персонажі, що з маніякальною впертістю втікають од реального дня на благословенні луки босоногого дитинства), критик відторгає від літературного організму цей протез літературщини, але, як людина неповерхова, не перекреслює взагалі тенденцію сучасної прози повторювати “маршрути душі” героя його “малою батьківщиною”.

Шлях героя до своїх первинних джерел духовності, незалежно від того, постає він у своїй реальній динаміці, а чи долається тільки

уявно, дедалі частіше вписується в сюжети сучасної прози. Як уже говорилося, є тут чимало літературних підробок, подеколи навіть прозира спекулятивний момент, але в кращих творах цей мотив виростає до рангу ще одного дуже важливого для героя екзамену перед тими, хто споряджав його — ще малою — духовно в велике життя, чії риси, сам того не помічаючи, він, як губка, вбирав, чії слова клав на дно своєї душі.

Яким повертається герой до всіх отих людей — батьків, учителів, зрештою, сусідів, односельців? Чим відшкодує їм свій духовний борг? Глибокий зміст цього духовного повернення у Малишківій “Пісні про рушник”. Ліричний герой вирушив од порогу рідної хати в світ з “рушником вишиваним”, що його мати “на щастя, на долю дала”, який у пісні виконує роллю не підсолодженого ліричного атрибута, а символізує собою високий заряд духовності героя, який, вертаючись додому, лишився вірним собі на всіх життєвих дорогах, не

порушивши етичного кодексу, прищепленого йому змалку.

Поезія першою звернулася до теми духовних джерел особистості, але глибиною аналітичного осягнення теми проза, цілком природно, вийшла далеко вперед. Досить звернути увагу хоча б на те, яке важливе місце зайняло рідне село Петра Карналя в такому урбаністичному романі, як "Розгін" П. Загребельного. Воно — не другорядний штрих з біографії героя, а, як пише М. Ільницький, постає в творі критерієм моральної самооцінки героя. То тільки в посередніх творах село може протиставлятися місту, а місто — селу, але не про них сьогодні мова, а про те, що в кожного героя є своє село, чи місто, чи містечко, є своя "мала батьківщина". Література нині особливо активно дошукується кровної спорідненості героя з усім тим, де він здобував перші лекції громадянства й людяності.

Цікаво міркує критик і про зображення літературою сучасного села на магі-

стралях науково-технічного прогресу. Характерно, що він ніде не стає в позу апологета старовини, що НТР автоматично розв'язує найважливіші проблеми села. Діалектика утвердження нового дуже складна, цей процес у пляні технічному прискорений, а в психологічному уповільнений. Його глибоко розумів Василь Шукшин, чії слова з листа до земляків наводить М. Ільницький: "Я гадаю, що ще не час захоплено вітати довгий двоповерховий будинок, який став приходити в село. Треба почекати, коли цей будинок стане рідним, дорогим, коли він звикне до людини, як звикла сільська хата. Я хочу сказати, що потрібний ще час, поки довгий цегляний будинок у селі, зазнавши багатьох змін — від первісного задуму в міському кабінеті, звикнеться з сільською людиною, стане таким же зручним, зрозумілим, необхідним, як сільська хата в минулому".

Важко з остаточною переконаністю сказати, що більше цікавить М. Ільницького: проза, поезія, критика...

Його цікавить уся література. На найважливіших сьогодні її ділянках і сфокусовує критик свою увагу. В кожному конкретному випадку його, як правило, не зраджує смак. Щоправда, в окремих оцінках творів критикові можна було б опону-

вати, але маємо справу не зі збіркою рецензій, а книгою розлогих аналітичних статей про передній край сьогоднішньої літератури. Саме такої книги, якої ми й мали чекати від цього навдивовижу працьовитого й темпераментного критика.

ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

Калина звичайна — кущова рослина або невелике деревце, висотою до п'яти метрів. Листки трилопатеві, гілки голі, суцвіття негусте. Плоди — ягодоподібні, овальні, яскравочервоні кістянки з однією кісточкою. Запах слабкий, смак у плодів та в кори гіркий і терпкий. Кора зеленувато-сірого кольору, містить глікозид вібурнін, дубильні речовини, шість процентів смоли (у її складі органічні кислоти — оцтова, пальмітинова і мурашина), флабофени, солі валер'янової та каприлової кислот. У плодах є цукор, органічні кислоти, дубильні речовини, вітамін С.

З лікувальною метою використовують кори та плоди калини. Кору здирають з молодих стовбурів і гілок наповесні і на початку літа (квітень, травень, червень) — у період сокоруху: тоді вона легко відокремлюється від деревини. Кору можна дерти також восени із зрубаних товстих гілок.

Рідкий екстракт, рідше відвар з кори калини застосовують як кровоспинний (за різних внутрішніх кровотеч), протиспазматичний та заспокійливий засіб.

Плоди калини використовують як слабкий сечогінний засіб при шлункових та простудних захворюваннях. Крім того, при золотусі застосовують згущений відвар з кори у суміші з відваром ромашки (у співвідношенні 1:4). Калинові плоди з цукром, що перебродили ("переграли"), вживають, коли підвищується кров'яний тиск. Можна використовувати також заморожену калину.

Іноді серед дикорослих рослин зустрічаються такі, що дають дуже гіркі плоди. Такі види треба розмножувати.

Перед XXII Олімпійськими іграми

РЕКОРДСМЕН ІЗ ЗАПОРІЖЖЯ

Володимир Яценко, 20-річний студент із Запоріжжя є вже одним з найпопулярніших спортсменів в Європі. Він дворазовий чемпіон Європи і рекордсмен світу в стрибку вгору. Недавно, повернувшись із передолімпійських змагань, що відбулись у Відні, де він впевнено переміг, Яценко відповів на запитання кореспондента:

— Яке місце у вашій спортивній біографії зайняв цей — другий для вас — чемпіонат Європи?

— Змагання у Відні вселили впевненість у своїх силах, у тому, що ми з тренером Василем Телегіним йдемо правильним шляхом. Моя дорога у великому спорті ще тільки починається, і я розумію, що один-два навіть дуже високі результати не гарантують перемоги.

— У багатьох анкетах в Україні й за кордоном вас називають найкращим спортсменом. Що ви самі вкладаєте в це поняття?

— Бути чемпіоном і рекордсменом примно, та мені здається — атлет повинен прагнути до рекордів не заради особистої слави, а щоб показати безмежні можливості людини. Справжній спортсмен повинен прагнути не лише до фізичної, а й до духовної досконалості. Безкомпромісовість боротьби, на мій погляд, ніколи не повинна виключати благородства, а дух суперництва — щирої дружелюбності.

— Якою була перша висота, що її вам вдалося підкорити?

— У школі я стрибув на 135 сантиметрів. Тоді я й не думав, що стану стрибуном — цю висоту взяли майже всі хлопці з моєї класи. І важко сказати, як би склалася моя доля, коли б не зустріч із чудовою людиною і відмінним тренером Василем Телегіним. Дуже пишаюся, що виправдав його передбачення. І сьогодні я ціную його поради так, як і

тоді, коли робив перші кроки.

— Ви зробили вже чимало рекордних стрибків. Коли вперше прийшло почуття, що вам під силу результати світової кляси?

— Влітку 1976 року у Львові проходила спартакіада школярів. Це були мої перші великі змагання. Мені, тоді десятиклясникові, вдалося взяти висоту 221 сантиметр. Це був юнацький рекорд. Я відчував себе щасливим і вперше повірив, що стрибки — моє справжнє покликання. Після змагань дізнався, що рекорд цей я “відібрав” в українського чудового стрибуна Валерія Брумеля, який встановив його також десятиклясником на шкільній спартакіаді.

— Як ви тренуєтесь і в чому вбачаєте свої резерви?

— Підготовку до нового сезону ми з Василем Телегіним почали ще в листопаді й інтенсивно працювали до весни. Ми повернулися до “перекидного” способу стрибків, до речі, так стрибав і Брумель. В останні роки багато спеціалістів називають цей спосіб “застарилим”, од-

нак, на мій погляд, у дещо змодернізованому вигляді він відкриває значно більше можливостей, ніж популярний нині стиль “фосбері флоп”. Головне ж, він більше природний з точки зору законів динаміки та рухових функцій людини. Ми багато працюємо над загальною фізичною підготовкою, адже стрибки вимагають не лише високої й бездоганної координації, але й гармонійно розвиненої мускулятури, відмінної спринтерської і навіть акробатичної вправності.

— Володимире, в Річмонді 1977 року ви стрибнули на 233 сантиметри, а наступного року в Тбілісі підняли свій же рекорд ще на один сантиметр. Як, на вашу думку, ростимуть досягнення в майбутньому?

— В останні роки відбувся справжній “вибух” рекордів. Феноменальні результати показують, наприклад, стайсери, плавці. У стрибках у довжину і в висоту жінки уперше подолали семиметровий та двометровий рубежі. Серед чоловіків конкуренція, безперечно, загост-

риться. Ще недавно видався фантастичним рекорд Валерія Брумеля — 228 сантиметрів, а його подолали 14 спортсменів. А на 230 і вище стрибнули вже 7 змагунів. Гадаю, що 240 сантиметрів скоряться у найближчі 3—4 роки, а нездоланна за нинішніми уявленнями висота 250 сантиметрів — до кінця століття.

— **Яка висота, по-вашому, принесе перемогу на XXII олімпійських іграх в 1980 році?**

— Гадаю, олімпійським чемпіоном стане той, хто буде орієнтуватися на результати, не нижчі за 233—235 сантиметрів. У нинішньому

сезоні, коли я маю брати участь у VII літній Спартакіяді народів СРСР, у Кубках світу й Європи, старатимуся стабілізувати свої виступи на цьому олімпійському рубежі. Перемога на Олімпіяді — моя заповітна мрія. З дитинства запам'ятав слова мого тренера, які він любить повторювати й нині: “Якими б високими не були рекорди, їх завжди б'ють. А звання олімпійського чемпіона залишається на все життя”.

Я зроблю все, щоб у вирішальну мить виявити найкращі якості, властиві справжнім олімпійцям.

С. Б.

ЗНАЮТЬ ПРО НАС УСЕ

Із винаходом і застосуванням комп'юторів в інформаційній службі всі таємниці, які колись оточували кожную індивідуальну особу, зникли.

Те, що колись знала про вас тільки родина й найближчі приятелі, тепер відоме всім, кого це тільки цікавить.

Інформації про нас починаються від народження чи приїзду до цієї країни, і наростають з кожним актом — купном хати, автомобілю, затяганням позики, покаранням за переступлення права руху. Побіч правильних інформацій є неправильні й помилкові, — практично ви не маєте можливості їх виправити. На їх основі витворюється образ вашої особовості, ваших навиків і уподобань.

Найбільше даних про вас має уряд. Йому відомі всі наші особисті дані, подружний стан, стан маєтковий, ваші хвороби, який з нас водій авта, який платник.

Знають про вас банки чи компанії, де ви затыгаєте борг. Ці дані передаються за частку секунди з одного міста в друге, з одної країни в іншу. Для комп'ютера ви не є вже особою, а тільки числом — тим, що фігурує на вашій “сошел секюріті” виказці.

Теоретично, ви можете дізнатись, вніши наперед заявку, про дещо з того, що про вас знає уряд. Кажемо “дещо”, бо ніколи не дізнаєтесь того, що про вас записано в актах урядів безпеки, бо вони уважаються урядовою таємницею. В них є напевно найбільше неправдивого, бо більшість інформацій базуються там не на поданих вами даних, а тільки на опінії різних людей, поліції, інколи сусідів, працедавців, — може й ваших особистих ворогів. З цим усім ви мусите жити, це залишиться після вашого відходу з цього світу.

Прикра данина цивілізації нашого часу.

ЗАСОБИ ПРОТИ КУРІННЯ

Колишні й сучасні

Досвід з України: Була собі родина, в якій не переливалося. Жінка дітей картоплями напихала, а чоловік ласувався куривом, починаючи цигарки дорогим тютюном. Аж врешті жінці терпець увірвався — дискретно тютюнець лускою чи там шкірочкою оселедця підправила. Закурив із смаком зранку і... віддав те, що вчора з'їв. Одужавши, знову закурив і знову ж приємність повторилась. Так і покинув курити. Згодом хвалився перед знайомими, що воля у нього сильна: раз сказав собі ні, то й ні!

Практика в цьому світі: Засоби тут не такі то вже радикальні. Продаються, наприклад, наліпки на автомобілі: “Цілуєш курця, наче язиком лижеш закопчену попельничку”, або ж “Цілуєш курця, наче б старий комин вимітала”. І біля того в дужках статистика—в кубічному сантиметрі диму стільки то мільйонів твердих частинок. В курця за 20 років відкладається в дихальних шляхах стільки то кілограмів пилу...

В декого, буває, і такий засіб сприяє “сильній волі”.

Іван Кравчук

БАТЬКИ

**Постарайтеся, щоб ваші діти
були імунізовані від різних хвороб.**

Це ваш обов'язок.

Такі хвороби як поліо, дифтерія, стовбляк та коклюш так само загрожують тепер здоров'ю вашої дитини, як вони загрожували колись. Ці хвороби є дуже заразливі і можуть викликати серйозне захворювання або навіть смерть. Забезпечення вашої дитини від цих хвороб є ваш обов'язок. Ми можемо вам у цьому допомогти.

Міністерство здоров'я Онтаріо постачає вакцини для імунізації дітей від поліо, дифтерії, коклюшу, стовбляка, кору, свинки і краснухи (німецького кору).

Ці вакцини даються безкоштовно і ваш Онтаріо Гелтс Іншуренс Плян (ОГІП) покриває кошти лікаря, який імунізує ними вашу дитину.

Якщо маєте дітей, яким два місяці або більше, то постарайтеся забезпечити їх

від цих хвороб. Негайно йдіть до вашого лікаря або імунізуйте ваших дітей у медичному центрі поблизу вас. І коли ви будете там, то запитайте, чи вам також потрібно підсилити дозу вакцини проти цих хвороб.

Потрібно кілька візитів до лікаря, щоб цілком імунізувати вашу дитину. Щоб вам у цьому допомогти, ми видали практичну брошуру, яка вам пояснить, проти яких хвороб вам треба імунізувати своїх дітей та якого віку мусять бути діти. Пишіть до нас, а ми вам вшлемо безплатну брошуру: "IMMUNIZATION IS YOUR RESPONSIBILITY".

Communications Branch,
Ontario Ministry of Health
Hepburn Block, Queen's Park
Toronto, Ontario M7A 1S2

Dennis Timbrell,
Minister of Health
William Davis, Premier

Спеціально для "Ми і Світ"

НОВІ ЗНАХІДКИ В ПЕЧЕРСЬКІЙ ЛАВРІ

Кожний, хто прямує до Києва з лівого берега Дніпра, ще здалеку — яких кілометрів за 10-15 — помічає яскравий блискіт золотих бань Києво-Печерської Лаври. Сьогодні цей державний заповідник вважають однією з найвеличніших пам'яток давнини, залишеною у спадок нинішнім киянам правіковими предками.

Особливе зацікавлення гостей та мешканців Києва викликають печери Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Вперше про них згадується в давньому літописі "Повість временних літ". Розповідаючи про походження назви Печерського монастиря, літописець Нестор писав, що пресвітер церкви Апостолів на Берестові Іларіон, "хожаше с Берестового на Днепр, на холм, где ныне ветхий монастырь Печерський, и ту молитву творяше: бе бо ту лес велик. Ископа печерку малу, двусажену". 1028 ро-

ку в ній поселився виходець з Любеча монах Антоній, що повернувся на Русь-Україну з Атона. Він згуртував навколо себе багаточисленну братію, і "ископаша они печеру велику, и церковь и кельи". Так виник Печерний (згодом — Печерський) монастир.

Невдовзі перед смертю Антоній пішов на іншу гору і викопав там собі нову печеру. Згодом туди перебралася частина монахів. В історико-науковій літературі це місце дістало найменування Антонієвих печер (нині воно більше відоме як Ближні). Окрім цього існують ще й Дальні печери. Ці два не зв'язані між собою комплекси стародавніх підземних галерей називали так відносно їх віддалення від головної святині монастиря — Успенського собору, зведеного 1077 року. До недавнього часу їхня довжина становила відповідно 228 і 280 метрів. Нині у Ближніх

печерах відкрито ще 368 метрів невідомих раніше лябіринтів.

Нещодавно, під час ремонту Київської Лаври, науковці знайшли у Близніх печерах дев'ятнадцять поховань під чавунними плитами XVIII століття. Стало ясно, що без археологічних розкопок тут не обійтися. Оскільки роботи повинні були проводитись на глибині 15—20 метрів, загін спелеологів ретельно обстежив усі кріплення, стіни і зробив зондаж ґрунту. За кам'яними мурами, що підпирали склепіння печер, було виявлено безліч ніш. Звідки вони?

Справа в тому, що печери копалися непослідовно, а це спричиняло певне безладдя. При виникненні загрози обвалу, чи коли назривала потреба підмурувати стіни, ченці зводили нові простінки, підпори, а поза кладкою залишалися порожнечі — ніші, підземні келії, а то й цілі ходи. Всього ж було виявлено 180 археологічних об'єктів.

На розкопках Близніх печер археологи зіткнулися з безліччю проблем, розв'яза-

ти які можна лише з допомогою фахівців архітектури, геології, антропології, мікробіології, дендрохронології і т. д. От, скажімо, розібравши одну із замуrowаних ніш, вчені побачили труну незвичайної форми. Вона була схожа на великий огірок, трішки обрізаний з обох боків. Причому, корпус домовини повністю оббитий тонкої вичинки шкірою. Коли її розпечатали, то виявили поховання духовного достойника. Зберігся кістяк, рештки одягу та шкіряні тапці. Дата поховання — XVII століття.

До рідкісних знахідок слід віднести пояси XI віку, на яких збереглися дуже чіткі зображення ікон. Певно, вони були витиснені якоюсь особливою пресою. Величезну цінність становлять і плетені шкіряні хрести — так звані парамани. Свого часу вони були свідченням особливої чернечої вірності. Одягали їх на груди, а довгі кінці навхрест зав'язували на спині. Дослідники вважають, що парамани були виготовлені в кінці XI на початку XII століть.

В одній із локул — тобто в місці піздемного поховання — київські науковці побачили оригінальну ікону. Вона виконана на шовку, причому, на відміну від раниш відомих, зображення святих не вишиті (що характерно для ікон з тканинної основи), і не писані фарбою, а зроблені ще в 1624 році типографською метою. Про це свідчать досить добре збережені відбитки і написи. Останні зараз розшифровуються.

За кількістю і розташуванням нововідкриттів, наукові співробітники Лаври виділяють дві ділянки, умовно названі “Біля Меркурія”, та “Біля гробниці Нестора”.

За похованням єпископа смоленського Меркурія, котрий, як оповідає легенда, приплив до печер з верхів'я Дніпра у власній труні, спелеологи віднайшли вузький лаз тридцяти метрів завдовжки. Поступово розчищаючи хід від ґрунту, вчені потрапили до невеликої, викопаної в піщанику церкви кінця XI — початку XII століть. Вона завалилася внаслідок обвалу. Але на зла-

мах породи дослідники помітили фрески! На відміну від фрескового живопису, характерного для того періоду, в цьому підземному храмі були зображення, виконані мінеральними барвниками просто на заглаженому пісковнику. Досі ж ніхто й гадки не мав, що підземні переходи розписували. В малюнках використані сині, червоні, жовті, чорні кольори. Аналізи проб показали, що ці фарби виготовлені з різноколірних клин дніпрових круч. Завал роздробив мережива орнаменту, але не зменшив їх цінності. Найцікавішим є те, що у візерунках орнаменту вдалося виявити кріни — хрести у формі лілеї, що досі траплялися тільки у Візнії та Болгарії. Згодом науковці знайшли розписи і в схованці, що починалася за труною Нестора-літописця, а також в центральних переходах. Чому ченці забілили їх — лишається покищо загадкою. Нині сантиметр за сантиметром реставратори відвойовують шедеври у небуття.

Тут же були знайдені 15

рядків плінфи — давньоруської цегли. Саме з такого матеріалу зведені Золоті Ворота, Софія та інші споруди Київської Русі-України.

Монахи намагалися відкопати церкву, про що свідчать два ходи 90 сантиметрів заввишки, прокопаних з обох боків зруйнованого ґрунту. Про цю невдачу спробу писав у своїх спогадах посол німецького імператора Рудольфа Еріх Лясота, який 1594 року їздив до козаків на Січ. Він переповів легенду, в якій розказується про те, як Антоній, відчувши неміч, попросився з братією і спустився до церкви. Там над ним розверзлася земля й “прийняла його до себе”. Ченці почали поквалливо рити хід, щоб відшукати одного із засновників монастиря, але з землі вирвався вогонь і відігнав їх. “Коли ж вони, після цього, — продовжує Лясота, — відійшли до лівого боку і там почали рити, то прорвався потік води такий сильний, що залив би їх, аби вони не зупинилися”. Досі цій легенді не йняли особливої віри, але у нововідкритому

проході до цих пір зберігся товстий шар кіптяви.

Однією з найбільш важливих знахідок є безліч настінних написів на ділянці “Біля гробниці Нестора”, датованих XII—XVI століттями. Зроблені вони староукраїнською, польською та вірменською мовами. Велику вартість являє собою графіті 1150 року. Це дуже грамотний, високомистецький напис, котрий за графікою можна порівняти хіба що з “Остромировим Євангелієм”, — однією з найдавніших пам’яток нашої писемності. Шкода, що він зберігся лише частково. Там говориться, що це місце викопане на чись “положеніє” (поховання). Вірогідно, що напис зробив хтось із оточення Нестора - літописця. Можливо, він належить йому самому, оскільки в деяких давніх джерелах згадується, що Нестор у 1151 році був монахом Києво-Печерського монастиря.

Аналіза й обробка археологічних знахідок займе чимало часу. Для того, щоб відремонтувати, опорядкувати і підготувати нововід-

криті підземні галереї для огляду відвідувачам, число яких щодня сягає 10—12 тисяч, необхідно багато гро-

шей. Розкопки у Близьких печерах Лаврського заповідника тривають.

Антін Савгерич

До 1500-річчя столиці України

ХТО Ж Є КИЙ?

Одне з головних джерел давньої української історії, славнозвісний літопис Нестора, який за вступним реченням називається “Повістю временних літ”, донесло до нас поетичну оповідь про виникнення міста Києва та його засновника, полянського князя Кия.

Нестор, що створив свою “Повість” на початку XII сторіччя, занотував у ній, що колись у землі одного з східнослов'янських племен — полян жили “три брати, одного ім'я Кий, другого — Щек, а третього — Хорив... І побудували вони городок в ім'я брата свого старшого і нарекли його Київ”.

Довгий час історики не йняли віри розповіді Нестора про започаткування Києва, вважаючи її звичайною легендою, яких чимало роз-

сипано в давніх джерелах, зокрема в літописах. Адже мотив трьох героїв - братів надзвичайно поширений у казках, піснях і легендах багатьох народів.

Але вивчення наступних сторінок “Повісті” наводить на думку, що версія Нестора про виникнення Києва в основі не є легендарною. Адже літописець сповіщає далі, що “цей Кий княжив у своєму роді і приходив до царя (імператора Візантії — Авт.), якого не знаємо, лише про те знаємо, як кажуть, що велику честь він мав від того царя. Коли він (Кий) ішов назад, то прийшов до Дунаю, уподобав місце, збудував городок маленький і бажав поселитись там, але не дозволили йому ті, що жили поблизу. Донині називають на Дунаї

городище Кисвець. Кий же повернувся додому, де й скінчив своє життя”.

Нестор досить докладно переказав життєвий шлях одного з полянських князів. Спадає на думку, що літописець запозичив свою розповідь з усних народних переказів, а не з якоїсь писемної історії. Інакше б йому було відоме ім'я того візантійського імператора, до якого приходив Кий. А це б, у свою чергу, дозволило визначити роки подорожі полянського князя до Константинополя і, головне, — встановити час народження міста Києва.

Як мовилось, Нестор написав “Повість временних літ” на початку XII ст., і для нього часи, коли жив і діяв Кий, були вже, здається, незапам'ятною давщиною. Проте звістки двох набагато старших джерел не лише дають змогу переконатись у існуванні Кия як реальної особи, а й визначити, хоч би приблизно, проміжок часу, коли Кий міг збудувати майбутню столицю України й відвідати Константинополь.

У ранньосередньовічній вірменській “Історії Тарона”, що є збіркою переказів, не завжди пов'язаних з історією Вірменії, записане сказання про трьох братів: Куара, Мелтея і Хореана, що жили у казковій країні Палуні. Чи не правда, мимоволі пригадується країна полян і двох братів — Кий і Хорив з Несторової “Повісті”? Хоч імена середнього брата в обох творах не схожі, однак лінгвісти довели, що за змістом вони тотожні: і давньоруське Щек, і вірменське Мелтей означають “змії”.

Вірменське сказання про Куара та його братів, так само, як і оповідь Нестора про Кия, Щека і Хорива, далі повідомляє, що спочатку брати жили кожний на своєму місці, а потім побудували місто на горі. Навряд чи все це може бути простим збігом обставин. Учені-фольклористи довели, що розглянутий уривок “Історії Тарона” увібрав у себе давній народний переказ про започаткування Києва, хоча й у дещо зміненій формі.

Візьмемо до уваги, що найбільш вірогідним автором "Історії Тарона" вважається вірменський єпископ Зеноб Глак, котрий жив у VI чи VII ст. А це означає, що історія про виникнення міста Києва потрапила до Вірменії не пізніше VII ст. Отже, Кий княжив у VII ст. або й раніше... Але коли саме?!

Нестор сповіщає, що Кий був прийнятий одним з візантійських імператорів з великою честю. Дуже схожу історію розповідає візантійський історик Прокопій Кесарійський, що писав у середині VI ст. по Хр. Треба сказати, що візантійські автори VI ст. називали антами східних слов'ян. Так от Прокопій повідомляє, що імператор Візантії Юстиніян ласкаво обійшовся з антським восначальником Хільбудієм і доручив йому захищати кордон імперії до Дунаю. Це сталося в 530 р. Але "ті, що жили поблизу" (за виразом Нестора) напали на Хільбудія і він змушений був повернутись додому.

Біографії Хільбудія і Кия, отож, досить подібні. З істо-

ричних джерел відомо, що саме в часи імператора Юстиніяна I (527—565 рр.) посилювався натиск степових племен Північного Причорномор'я на дунайські границі Візантійської імперії, і для їх захисту Юстиніанові довелося запрошувати на службу слов'янських князів. Можна гадати, що одним з тих князів і був Кий і що саме його назвав Хільбудієм історик Прокопій.

На закінчення додамо, що київські археологи нещодавно розкопали на Старокиївській горі залишки фортеці, яка датується кінцем V — початком VI ст. Серед інших речей була знайдена і монета Юстиніяна I... Є підстави вважати, що Кий, десь у 80-х роках V ст., заснував Київ, обніс його укріпленнями, а згодом, через кілька десятиріч, їздив до Юстиніяна I і здійснив спробу утвердитись на Дунаї — можливо, за власною ініціативою збудувавши там "городок маленький".

Микола Котляр

доктор історичних наук

Юрій Супрун

ХВОРОБУ НАЗИВАЮТЬ КУРУ

Тубільці назвали хворобу куру. Починалася вона з якогось незрозумілого тремтіння у животі. Спершу не було ні болю, ні температури. Але день у день тремтіння посилювалось. Одночасно хворих опановував безпричинний спазматичний сміх. Вони вже не годні були підвестися, а тільки сміялися.

Смерть наставала не пізніше, ніж через дев'ять місяців після початку захворювання. Люди втрачали контролю над своїми м'язами — не могли вже ні ковтати, ані вимовити жодного слова. У такому стані родичі кидали хворих, і ті помирали у муках.

Першим вирішив з'ясувати причини загадкової хвороби американський лікар Данієль Карлтом Гайдусек, котрий у 1976 році одержав Нобелівську премію. У 1957 році на завдання військово-медичного інституту у Вашингтоні він подорожував і збирав дані про різні інфек-

ційні захворювання. Невеликий вертоліт закинув його на східне плоскогір'я Нової Гвінеї, у поселення Каїнанту. У цьому куточку світу, якого ще не торкнулася цивілізація, вже з рік працював австралійський лікар Він Зігес. За дорученням свого уряду він мав прилучити диких папуасів до досягнень сучасної медицини.

Колега із США прибув дуже вчасно — серед племені форе поширилася дивна хвороба куру. Доктор Зігес відверто зізнався, що не знає, як її лікувати.

Обидва лікарі разом рушили на територію, заселену племенем форе. Коли доктор Гайдусек побачив першого ж хворого, він так само беспорядно розвів руками, як і його австралійський колега. У щоденнику він записав: "Трусіння, неконтрольовані рухи, гримаса сміху, невиразна артикуляція звуків — усе це вказує на хронічну неврологічну хворобу, з якою, однак, мені не дово-

дилося зустрічатися деінде у світі.

Гайдушек вирішує залишитись у районі, де жили форє. Біля поліційної ділянки він будус дім, прибивас на ньому табличку “Лікарня куру” і заходиться шукати хворих. Він швидко переконується в тому, що загадкова хвороба дуже поширилася. Причиною не менш як половини всіх смертельних випадків, які мали місце серед п'ятнадцятитисячного племені, була куру. Тубільці пояснювали це по-своєму: для них куру була результатом чаклунства.

Доктор Гайдушек просить своїх друзів з Австралії і Америки прислати йому найновіші ліки. Та ні антибіотики, ні сульфонаміди, ні гормональні препарати не можуть перемогти хворобу. Пацієнти вмирають у лікарні у таких же страшних муках, як і в своїх хатинах. Оскільки хвороба викликала порушення функцій нервової системи, Гайдушек надсилає мозок померлих до Америки. Та ретельні дослідження в американській неврологічній лабораторії не

розкрили причин хвороби. Було виявлено повністю знищені нервові клітини, але без жодних слідів інфекції.

Однак доктор Гайдушек не здавався. Він поїхав до Вашингтона, розробив там широку програму досліджень, зібрав кошти, повернувся на Нову Гвінею, зреалізував програму, і знову — все марно. Після цього протягом тривалого часу жодної інформації про дивну хворобу не було. Здавалося, дослідження причин “смерті, що сміється”, потрапили у безвихідь.

І от через шість років доктор Гайдушек натрапив на невелику замітку в англійському медичному журналі “Лянсет”. Вільям Гадлоу висловлював думку про те, що зміни мозку жителів Гвінеї, які померли від куру, аналогічні до тих, які він спостерігав у мозку хворих овець, котрі гинули від таємничої хвороби. Її симптоми нагадували куру. Тоді дослідники теж не виявили у крові хворих тварин ознак інфекції, навіть коли вивчали її під електронним мікроскопом. Та коли здоровим

вводили мозкову масу хворої тварини, вони заражалися хворобою, що називалась скрапія. Перші симптоми її з'являлися через рік.

Ця інформація спонукала Гайдушека до нових досліджень. Двом молодим шимпанзе ввели витяжку з мозку людей, що померли від куру. Протягом дев'яти місяців ніяких ознак хвороби не виявляли, але незабаром обох мавп почало трусити, з'явилися гримаси сміху, почали відмирати м'язи. Це була куру.

Не могло бути сумніву — хворобу викликають віруси, яких не видно навіть з допомогою найсучасніших мікроскопів. Так дізналися про існування повільного вірусу, тобто такого, котрий справляє згубну дію на організм не відразу.

Відкриті Гайдушеком збудники хвороби у десятки разів менші від найдрібніших вірусів. Вони мають властивості, які жахають навіть учених. Усі отруйні речовини, котрі, як правило, знищують збудників хвороб, на повільні віруси не діють.

Так само й з опромінюванням. При температурі 85 градусів за Цельзієм, коли гине все живе, вони залишаються неушкодженими, їх вірулентність і життєздатність аніскільки не змінюються.

Діють ці віруси підступно — не "штурмують" організм, а повільно підточують його. Непомітно проникаючи в нього, роками, а часом і десятками років лишаються непоміченими. Врешті-решт настає момент, коли віруси невідомо чому активізуються. Та навіть і тоді вони руйнують організм повільно, місяцями і навіть роками.

Значення цього відкриття важко переоцінити. Спеціальна література констатує принаймні два десятки хвороб, причина яких досі нерозгадана. Цілком можливо, що збудниками її також є повільні віруси. Деякі вчені висловлюють думку, що повільні віруси викликають розсіяний склероз, хворобу Паркінсона, деякі хронічні поліневрити і навіть ревматизм.

Справжню цінність від-

криття встановить майбутнє. А поки що його результати дали змогу значно обмежи-

ти поширення куру на Новій Гвінеї, випадки її трапляються вже дуже рідко.

Олександр Сергієнко

ЄДИНИЙ У СВІТІ ІНСТИТУТ — У КИЄВІ

Єдиний у світі інститут гігієни і токсології пестицидів, полімерних і плястичних мас уже 15 років працює в Києві. Його розробки спрямовані водночас на охорону здоров'я людей і навколишнього середовища. Очолює його вчений із світовим іменем, академік медичних наук Лев Медвідь, який народився у селі Чорна Гребля на Вінничині сімдесят років тому.

Близкуче закінчивши два факультети — Вінницький хіміко-фармацевтичний та Київський медичний інституту, він у 23 роки вже керував відділом охорони здоров'я в одному з великих міст, у 25 років став директором Вінницького медичного інституту, а в 30 заступником голови департаменту охорони здоров'я УРСР.

В минулому людина була безпорадна в боротьбі з різними шкідниками, що завдавали величезних втрат врожаю. Вчені створили хімічні препарати, здатні знищувати шкідників і збудників хвороб у рослин. Та серед них є й такі речовини, які при необдуманому їх застосуванні виявляються шкідливими для здоров'я людини та навколишнього середовища.

Американська письменниця Рейчел Карсон у своїй книзі "Безмовна весна" намалювала страхітливую картину: на землі загинули птахи і тварини, весною зацвіли яблуні, та навколо них не гули бджоли, не співали птахи. Усе живе вимирало, а нове не народжувалось. Що ж трапилось? Білий отруйний порошок, при-

значений для знищення шкідників полів, згубив усе живе.

Звичайно, це фантастика, — та існує і реальна небезпека.

В оснащених найновішим обладнанням лабораторіях інституту з застосуванням кібернетики й електроніки вивчаються шляхи надходження шкідливих речовин до організму людини та в зовнішнє середовище. Результати цих робіт лягають в основи системи профілактичних вимог й опісля законів.

Лев Медвідь є автором понад 300 наукових праць з найбільш злободенних питань медичної науки і практики охорони здоров'я. Його праці видано англійською, французькою, німецькою, польською та іншими мовами. Серед численних наукових проблем, над якими працював і продовжує працю-

вати Л. Медвідь, є гігієна хімічних засобів захисту рослин. У цій галузі він уважається провідним ученим у світі.

Л. Медвідь брав участь у роботі II сесії Генеральної Асамблеї організації Об'єднаних Націй, очолював українські делегації в соціально-економічній раді ООН та на першій міжнародній конференції в справах охорони здоров'я — від імені уряду України підписав статут Всесвітньої організації охорони здоров'я. Нині він є консультантом цієї організації в питаннях гігієни праці і профілактики професійних захворювань у сільському господарстві.

Лев Медвідь обраний також почесним президентом Міжнародної асоціації сільської медицини та є дійсним членом міжнародної Академії для справ охорони навколишнього середовища.

ПРИЯТЕЛЬКА ДО СПІВАЧКИ

— Як пройшло твоє концертне турне?

— Добре. Концертні залі скрізь були переповнені, за винятком Ріджайни.

— Напевно ти вже там колись виступала, — сказала приятелька.

Малій фейлетон

А ПРО МУЗЕЙ НЕ СКАЗАНО НІЧОГО!

Перші дні липня 1979 року були під враженням піднебесної американської лябораторії, яка загрозувала Землі своїми 77 тоннами ваги.

Неприємно, коли вам щось над головою висить, чи то клопіт, чи, хай би, навіть і манюсенький комар у повітрі. А що ж уже говорити, коли там кружляє кількадесят-тонний вантаж “скайлабу”, який ось-ось може набити на голові здорового гудза.

Тепер, коли вже впало, всі ми герої. Але як ще нависало, то тільки й розмови було:

— Не чули, бува, якою орбітою воно літає?

— Та, кажуть, що нас помине, понад Філядельфією кружляє.

— Ох, лишенько! Та там же ж поблизу донька з діточками.

— А в Україні як?

— Будьто би над Карпатами літає.

— То й Коломию зачепити може?

— Та, мабуть, може.

— І як це? В Березові ж родичі живуть. Тай млин, ще дідів, на річці!..

А за день чи два — нова вістка: “Скайлаб” трасу змінив. Тепер уже над Вінніпегом, Торонтом і Києвом курс тримає.

— Вам що там у Ніягарі, а нам ось лиха не минути! — телефонує розпучливо приятель із Міссіссага.

— То приїздить у Ніягару, — кажу.

— Як же ж приїздити? Може трапиться, що тільки вікна повилітають і знаєте, як то буває. Розграблять усе, заки повернемось. А так, хай діється Божа воля, — уб'є, то й уб'є. Ми з жінкою вже й тестамент зробили, як що до чого, все вашому музеєві дістанеться. Сусід за свідка підписався.

До того часу, я сам спокійний був. Та після телефону від друга й собі нервуватись почав. Приятелі ж, як то кажуть, по дорогах не валяються. Шкода було б, коли б так передчасно погибли. Хоч, правда,

запис музеєві придався б. Тай і вони ж вічно жили б у ділі доброму та в пам'яті всенародній.

Думка про це мені з голови не сходить ні вдень, ні вночі. То ганю себе, то оправдую. Не про себе ж думаю, а про справу загальну.

Аж котрогось там пополудня телефон дзвонить. Ніщо інше — в голові майнуло, як про кончину правидну друга незабутнього мене повідомляють. Хай з Богом спочиває!..

Підношу слухавку, аж потом мене залило, а звідти приятелів голос, та тільки дзвінкший, як бувало:

— Ну що ж, Миколо? Славити Бога, все скінчилось.

Ушам своїм не вірю. Не душечка ж хіба говорить? Та все ж з осторожна запитую:

— А “скай-лаб” як там?

— Хіба ж ти не чув? Саме повідомили, що впав у море. Ми вже ось завіщання подерли і запиваємо.

— Ну й Богу дякувати! — кажу, а про себе думаю: Сказано ж у Письму святому, що без волі Божої і волосок не спаде з голови в людини. А про музей, правда, не сказано нічого...

М. Т о ч и л о

*

— Дорогий сусіде! Позичте мені на вечір вашу трубу.

— Хочете собі пограти?

— Ні, що ви! Хочу бодай раз виспатися.

*

Режисер до актора, який виконує на пробі ролю Гамлета:

— Дякую вам. Тепер я розумію, чому Офелія заподіяла собі смерть.

*

У нього не всі вдома, дружина поїхала на вакації.

Тільки мертвого не можна зачепити за живе.

Іноді і малі люди починають швидко рости.

Боягузи помирають багато разів і до смерті.

Вийшов в люди і не повернувся.

Надія — добрий сніданок, але погана вечеря.

Успадкувати хвороби мають право навіть найвіддаленіші родичі.

Напис на дверях одного лікаря: “Лікар невиліковних хворіб”.

ЯЙЦЕ — БАГАТЕ ДЖЕРЕЛО ВІТАМІНІВ

Із своєю багатою різноманітністю протеїни, жиру, вітамінів і мінералів в одному контейнері, який може бути й своїм горщиком для варіння, яйце споконвіку виконує знаменито свою роль найкращого харчового заготівельника. Воно також найрізноманітніше з усіх продуктів. Можна його варити, пекти, перевертати, мішати, збивати на піну і т. д.

В яйці є усі мінерали й вітаміни, за винятком вітаміну С. Правда, жовток також дуже багатий на холестерол: ціле яйце дає 75 калорій, з цього є 60 калорій у жовтку і тільки 15 у білку. Весь жир сконцентрований в жовтку, білок — чиста протеїна.

Немає різниці в поживності поміж білими і кремовими яйцями.

Щоб перевірити, чи яйця свіжі — залийте їх холодною водою в посудині: погані яйця спливатимуть, добрі залишаться на дні. Білок не зіб'ється добре на піну, якщо є в ньому хоча б одробина жовтка. А також тоді, коли посудина, в якій б'єте, дещо затовщена. Яйце повинно мати хатню температуру (не прямо з холодильника). Коли вкриється піною, додайте одробинку солі — тоді піна затвердне.

БЕНЗИНА З ВУГІЛЛЯ

Добувати бензину з вугілля навчилися люди давно, але досі вона коштувала набагато дорожче від звичайної, яку одержували з нафти. Компанія "Мобіл Ойл" знайшла дешевший спосіб одержання високоякісної бензини з вугілля. Дослідна фабрика виробляє покищо 16 тонн такої бензини на добу, але в найближчих роках почнеться її масове виробництво.

ЛЮДСЬКІ СЛІДИ З-ПЕРЕД 3,6 МІЛЬЙОНІВ РОКІВ

Двоє людей, чоловік і підросток, чи може жінка, що несла щось — мабуть, дитину, залишили сліди, які застигли у вулканічному попелі тому 3,6 мільйонів років у Східній Африці.

Д-р Мері Лікі, яка написала про це відкриття в "Нешенал джеографік магазині", каже, що цей найстарший досі слід людей — предків

людини, що тримались прямо. Ще одне заперечення теорії про еволюцію людини.

Пряма постава була есенційною прикметою розумної людини ("гомо сапієнс"), тримаючись на ногах, вона мала вільні руки для праці. Така постава давала також розумові можливості рости й розвиватися.

Побіч 70 людських слідів, на місці відкриття в Танзанії знаходяться сліди струся, жирафи, слонів та інших звірят. Поблизький вулкан вкрив був землю на 6—7 інчів глибокою верствою попелу. Люди і звірята прямували на південь, шукаючи поживи, або втікаючи перед небезпекою. Людські сліди гострі, схожі на сліди сучасної людини.

Сліди знайдено ще в минулому році, але д-р Лікі проводила різні аналізи, поки не переконалася, що це справді сліди людини з того часу.

ЧАЙ У СПЕКУ

Англійські вчені провели дослід, щоб з'ясувати, що краще пити під час спеки: прохолодні, наче лід, напої, чи гарячий чай. Для цього виміряли температуру шкіри багатьох осіб методом інфрачервоної термографії.

Прохолодний напій діє тільки на ділянку рота, в той час, як склянка гарячого чаю знижує температуру шкіри на один-два степені. Це дає людині відчуття прохолоди. Але вже за 15 хвилин температура шкіри знову повертається до попереднього стану. Тому вчені радять: у спеку щогодини випивати чотири невеликі склянки чаю.

ЛІКАРІ КУРЯТЬ МЕНШЕ

Число курців поміж американськими лікарями останніми роками значно зменшилося. В 1955 році серед лікарів було на 15% більше курців, ніж серед населення в цілому.

Проте тільки 83,5% лікарів радять кинути курити пацієнтам і тільки 58% забороняють робити це в своїх кабінетах. Крім цього 12% лікарів курять у присутності пацієнтів.

Х р о н і к а

УКРАЇНА

*

Я вас прошу — не вірте дзеркалам!
Бо ми самі їм підказали нині
Свої обличчя, посмішки, сивини,
Трутизну вроди, і ошатність ліній,
І горді погляди, й примудрощі
чола...

Я вас прошу — не вірте дзеркалам!

Погляньмо краще в люстерка дерев:
Чи є у нас зелена та наснага,
Чи гнули нас вітри, чи катувала
спрага,
Чи вміємо так гостро в небо
прагнуть,
Чи корінь наш у цій землі не вмер?!
Погляньмо краще в люстерка дерев.

Відбиймося в свідчадах наших рік!
Де наші витоки, в яке впадаєм
море,

Якими хвилями засуху переборем,
Які джерела на шляху пригорнем,
Який зуміємо здолать в собі поріг?
Відбиймося в свічадах наших рік.

Ще й треба віднайти себе в людині,
Чия правдивість боляче карає,
Чия любов тебе не полишає,
В чиїх очах живе твоя душа,

Із думки про яку ти починаєш
днину.

Так треба віднайти себе у тій
людині!..

Отож прошу: не вірте дзеркалам!

*

Упади горілиць у траву.

Ту, що маєш скосити.

І забудь про цей степ,
про толоку, про балку, рови.

Пильно глянуть у вічі

роменові діти,

І засвітять, як зорі,
з низенького неба трави.

Забуркоче буркун,

той, що ягід не родить.

Залепечуть барвінки,
і тихо зітхне горицвіт.

І заб'ється, мов жилка,

біля самої скроні

Чебрицевий цей світ
нескінченний цей світ...

Упади горілиць у траву.

Ту, що маєш скосити.

Зачекай! Цей зелений вогонь не
гаси:

Зневажаючи день,

у який стане сіном,

Знову й знову стебло
проростає крізь лезо коси!

Любов Голота

Новий порт на Чорному морі. — У гирлі ріки Південний Буг відкрито новий морський порт, який дістав назву Дніпро - Бузького. Збудовано його на пустельному березі менш ніж за три роки. Вже працюють чотири причали, з них два — глибоководні. Вони зможуть приймати суперрудовози pojemністю понад 65.000 тонн, які доставлятимуть руду велетневі кольорової металургії — Миколаївському глиноземному заводу.

Зміна на пості посла до організації Об'єднаних Націй. — Дотеперішнього посла України до Об'єднаних Націй (єдине посольство УРСР у світі) Володимира Н. Мартиненка відкликано до Києва. В. Мартиненко займав цей пост впродовж 6 років. Раніше він був заступником міністра закордонних справ УРСР, а до того першим секретарем посольства СРСР в Канаді. Послом при ООН назначено В. Кравця, його заступником залишається В. Ліпатов.

Бориспіль перший аеропорт в СРСР. — Повітряні ворота столиці України Бориспіль перший в СРСР визнаний Міжнародною організацією цивільної авіації аеропортом другої категорії, тобто може приймати і відправляти літаки у найскладніших метеорологічних умовах. Інакше кажучи, його ви-

зано — всепогідним. Про рішення повідомлено всі міжнародні летунські компанії.

Двадцять п'яте закордонне турне Хору ім. Григорія Верьовки. — Цьогорічні виступи хору у Південній Америці триватимуть три місяці. Хор побував, або побуватиме у Мексичі, Гватемалі, Домініканській республіці, Коста-Ріці, Колумбії, Венесуелі, Сальвадорі і Бразилії.

Новий тип львівського автобуса. — Автобуси львівського будівництва вже довгі роки славляться своєю популярністю в усій Європі. Недавно львівські майстерні почали продукцію спеціальних комфортабельних автобусів для обслуговування олімпійських гостей. Їх марка ЛАЗ-5255.

Потужна теплоелектростанція. — У Києві почалося будівництво найпотужнішої в Україні теплоелектростанції, що продукуватиме 1 мільйон 200 тисяч кіловатів електроенергії на годину. Вона забезпечуватиме гарячою водою й опаленням сто тисяч помешкань.

Блюзнірська “гумореска”. — “Літературна Україна” з 3 липня 1979 помістила, як це вона називає — гумореску Петра Панча, який недавно помер, — “Верба ясна”. Під нею написано “Публікується вперше”. З літературного й естетично-

го боку — це писання негідне імені визначного письменника. Вульгарне висміювання Бога в державі, де існує, за словами конституції, свобода релігії і де фактично багато мільйонів людей є віруючими, вражає ненормальністю. Між рукописами письменників є завжди чимало такого, що самі вони не бажали б друкувати.

Прищеплюється культ царя Петра I. — Морському музеєві в Севастополі передано книжку “Морський устав” (російською мовою), що її автором був цар Петро I. В ній є зведення військово-морських законів, а також історія російської імперії й Петра I-ого. Про цей факт інформувала преса в Україні та закордонні агенства. — У Києві влаштовують до 1500-их роковин столиці України виставку історії міста від найдавніших часів до наших днів — в білому будинку на Подолі, де, як пише орган Міністерства культури УРСР з 21 червня 1979, “в 1706—1707 роках зупинявся Петро I”.

Нас дуже дивує і культ царів у комуністичній державі і — ще більше — несерйозний підхід до відзначення великих роковин.

Вже рік триває реконструкція Львівського оперного театру, хоч насправді вона ще й не почалася. — Вже рік в Львівському акаде-

мічному театрі опери й балету не ставляться вистави. Реконструкція, однак, триває тільки на папері. Треба б наперед приготувати приміщення, куди перенести ремагент і проби. Тому вже в 1975 році постановлено було спорудити для тієї цілі т. зв. господарську зону площею 2.600 квадратних метрів. “Львівпромбуд” не закінчив її й досі, але вимагає, щоб звільнити приміщення театру для ремонту, бо в іншому разі знімає з себе відповідальність за виконання плану реконструкційних робіт.

“Ми опинилися тепер, — говорить директор театру І. Дяк, — у скрутному становищі. Театр рік закритий для глядачів, ми втратили понад чверть мільйона відвідувачів, а одночасно тут продовжують працювати всі адміністративні і творчі служби, проходять репетиції з обмеженим складом виконавців. Для переведення служби нам обіцяють надати приміщення Палацу культури працівників комунального господарства. Та зараз там ведеться капітальний ремонт, який триватиме до наступного року. Запльомбовані ж залі для глядачів, Дзеркальний і фойє псуються, бо немає змоги їх провітрювати. Від вологості можуть зазнати шкоди твори мистецтва, що прикрашають інтер’єр, зокре-

ма унікальна картина-завіса "Тріюмф муз на Олімпі"...

Про підготовку нових оперних та балетних прем'єр нічого й казати. Жодна із п'яти львівських сцен, в тому й сцена драматичного театру ім. М. Заньковецької, де оперні артисти мають змогу виступати один-два рази в тиждні, ні за розмірами, ні за акустикою не відповідають вимогам великої оперної чи балетної вистави. А щоденні переїзди з одної сцени на іншу, як і часті виїзди в райони, дуже втомлюють артистів.

І такий конкурс. — Міністерство внутрішніх справ УРСР і Спілка композиторів та письменників України проголосили конкурс "на створення нових пісень, маршів і поетичних творів, присвячених співробітникам радянської міліції". На конкурс подаються сольові пісні, твори для солістів з хором, для вокального ансамблю чи хору, твори для духових оркестр, інструментальних ансамблів, поетичні твори, раніше не опубліковані і не використані. Одна перша нагорода — 600 карбованців і ще 11 нагород у висоті 400—100 крб.

Дні українсько-болгарської дружби. — У багатьох містах України відбулися в травні-червні ц. р. дні, присвячені болгарській куль-

турі. В Києві відбулося засідання в Інституті мистецтвознавства, фольклору й етнографії ім. М. Рильського, присвячене історичній ролі св. Кирила й Методія у розвитку культури слов'янських народів. Взяв у ньому участь також генеральний консул Болгарії в Києві Недялко Минков. Виступали українські вчені й літератори, відзначені орденами св. Кирила й Методія. — Такі дні відбулися також у Львові, Одесі, Херсоні, Рівному, Полтаві, Ворошиловграді й інших українських містах.

Краківські письменники гістьми Спілки письменників України. — Спілка письменників України гостила в Києві делегацію краківської письменницької організації, очолену її головою Яном Пешаховичем. З українського боку в зустрічі брали участь Борис Олійник, Юрій Мушкетик, Ол. Левада, Анатолій Мороз, Дмитро Павличко, Віктор Кочевський, Віталій Коротич, Віт. Виноградський, Юрій Бедзик, Валерія Врублевська та Яків Оксюта.

У Польщі недавно було видано "Антологію української поезії", а тепер в Україні готується до друку збірка творів польських літераторів. Декого з українських письменників (Миколу Бажана, Дмитра Павличка, Івана Драча, Олек-

сандра Бандуру та ін.) відзначено польськими літературними нагородами й почесними значками.

У Києві саме відбулися Дні Кракова. З тієї нагоди було влаштовано у Виставковій залі Спілки художників України виставку "Книги Кракова вчора і сьогодні", в яку включено також унікальні видання із збірок Ягеллонської бібліотеки.

"Всесоюзний експеримент". —

Під гаслом відмолодження театральних колективів рік тому почалася в декількох театрах України перевірка творчого акторського складу. За встановленим порядком, кожен актор, незалежно від його становища в театрі, повинен переобиратися на посаду, яку займає. Для цього кожного року по закінченні сезону стає перед т. зв. художньою комісією одна п'ята частина акторів.

Одним з перших театрів, де впроваджено цю практику, був Львівський театр ім. М. Заньковецької. Після перевірки однієї п'ятої частини акторів, комісія не рекомендувала тоді трое артистів. У цьому сезоні, ще до перевірки, зрештувала — як подає кореспондент "Культури і життя" — одна з актрис, заслужена, вшанована, чия біографія невіддільна від біографії заньківчан. Двоє акторів

звільнено, а на звільнення двох інших не погодилася художня рада (місцевком став рішуче на захист одного оркестранта).

Як пише згаданий кореспондент: "Експеримент триває. Виникає безліч питань. Більше того, сперечаються, чи доцільна в принципі така система формування трупи".

СРСР

Заходи, щоб поліпшити дисципліну і мораль — Президія Верховної ради СРСР прийняла постанову "Про завдання рад народних депутатів", в якій доручається вжити заходів для покращання рівня дисципліни, організованості і морально-політичного клімату в трудових колективах. Конкретно ззивається Ради народних депутатів "вжити заходів, спрямованих на дальше зміцнення соціалістичної законності і правопорядку, зосередити зусилля на викоріненні таких існуючих ще в нашому житті потворних явищ, як користолюбство і хабарництво, безгосподарність і марнотравство, пияцтво, хуліганство і дармоїдство, порушення трудової дисципліни і громадського порядку".

Підвишка цін. — Вже вдруге впродовж останніх 16 місяців підвищено ціни в СРСР. Хатне устат-

кування подорожчало на 10% ювелірні вироби, килими і хутра — на 50%, автомобілі на 18% і їдження в туристських ресторанах на 25-45%. Не подорожчали ціни на речі першої потреби: хліб, молоко, електрику, чинш і харчі в невибагливих ресторанах для місцевого населення.

КАНАДА

Канадці можуть мати, крім ланадського, ще й інші громадянства. — Згідно закону, проголошеного канадським урядом у 1977 році, канадські громадяни втрачають своє громадянство тільки тоді, як відмовляться від нього формально перед канадським судом. Отже канадець не втрачає громадянства, набувши громадянство США, або іншої держави.

Закон США автоматично позбавляє свого громадянства людину, яка, будучи громадянином, прийняла громадянство іншої держави.

Канадський закон подібний у цьому до закону СРСР, який уважає, що його громадяни завжди залишаються громадянами СРСР.

Коли недавно був переформульований закон про громадянство СРСР і дехто побоювався, що закон у новій інтерпретації міг би порушувати права канадських гро-

мадян, канадський державний департамент вияснив, що поміж Канадою й СРСР існує договір, що не дозволяє затримувати в СРСР насильно канадських громадян, які мають дійсні паспорти і візи.

П'єр Е. Трудо після виборів. — У декілька днів після програних виборів, П. Трудо зупинився в придорожному ресторані на шляху поміж Пітерборо й Торонтом. Одне із десятирічних дітей, що його обступили, запиталось, як там його лімузина. Колишній прем'єр-міністер жартівливо відповів: "Вона досить велика. Я трохи звик до тих великих автомобілів. Буде важкувато призвичаїтись до приватного життя". Всадаючи до авта, він погладив хлопців по головах і сказав: "Доброго вам щастя. Сподіваюсь, що ви виграєте вашу гру і що мені бажаєте того самого!"

Після 59 років життя, сповненого майже безперервних успіхів, П. Трудові напевно не легко було погодитися з невдачею. Але, будучи професійним політиком, він уміє падати й наново підноситись. Можливості програної він не виключав й перед виборами. "Голос народу — голос Бога" каже давня римська приповідка, — говорив Трудо на одному вічі. — Але дивлячись як довкола нас падають добрі люди, нам важко інколи зро-

зуміти людські й Божі дороги. Коли люди голосуватимуть проти мене, я подумаю, що вони роблять поганий вибір. Але респектувати му їх вибір і прийму його без гіркості. Бо не важне врешті те, чи ви виграли, а тільки те, як ви відіграли свою роль”.

Гра закінчилася. П'єр Е. Трудо програв вибори, але якість його гри оцінюють тепер канадці краще, як тоді, коли він очолював уряд. У цей критичний час йому особисто буде легше в новій ролі провідника опозиції. Критикувати завжди легше, як робити діло.

Більшість українських виборців віддали голоси за прогресивно-консервативний уряд і домоглися успіху: одержали в парламенті 8 послів українського роду й трое з них — Роман Гнатишин, Дон Мазанковський та Степан Папроцький зайняли пости міністрів.

США

Договір про співіснування з СРСР. — В днях 15-18 червня відбулись у Відні заключні розмови між през. Джиммі Картером і генеральним секретарем компартії та головою президії Верховної Ради СРСР Леонідом Брежневим в справі обмеження вживання деяких родів атомної зброї та злягднення конфліктів між двома державами.

Був підписаний договір, який ще вимагає одобрення сенату США.

Крім голов держав, з американського боку брали участь у дискусіях: державний секретар Сірус Венс, секретар оборони Гаролд Бравн, асистент президента для справ національної оборони Збігнев Бжезінський і голова об'єднаних шефів штабів генерал Дейвід Джонс. Також — Джордж Сеніус, директор агентства контролі зброї і роззброєння, Джоді Повел — президентський асистент, Малком Тун, амбасадор до СРСР та Ралф Ірл, шеф делегації США для розмов в справі обмеження стратегічної зброї.

З боку СРСР: А. А. Громико, член Політбюра і міністер закордонних справ, Д. Ф. Устінов, член Політбюра і міністер оборони, К. У. Черненко, член Політбюра і секретар ЦК компартії та маршал Н. В. Одарков, перший заступник міністра оборони і шеф генерального штабу військ СРСР. Також: А. М. Александров, асистент Л. Брежнева, Л. М. Зам'ятін, зав. відділом ЦК, Г. М. Корнієнко, перший заступник міністра закордонних справ, А. Ф. Добринін, посол до США, В. Г. Комплектов, член Колегії міністерства закорд. справ та В. П. Карпов, голова делегації для обмеження стратегічної зброї.

Обидві сторони ствердили, що обстоюватимуть принципи міжнародної стабільності і світового миру, які мають спиратись на засади рівності, однакової безпеки, пошанування суверенності й невмішування в справи один одного. Вирішено також мирно полагоджувати спори між собою.

Окрема увага буде приділюватись тому, щоб не поширилося число держав, які посідають атомну зброю. США й СРСР будуть підготовляти також обопільний договір в справі обмеженого вживання конвенційної зброї та зменшеного числа збройних сил. Вони визнають загрозовість хімічної й радіологічної зброї та підготовлять договір про їх заборону. Обидві сторони мають зокрема в недалекому часі розглянути питання про стратегічні обмеження в зоні Індійського океану.

Партнери вирішили підтримати процес інтернаціонального відпруження і стабільності у світі. Будуть сприяти широкому економічному розвоєві, охороні природи й мирному користуванню людством повітряного простору й океанів. Вони підтримуватимуть ініціативу й дії організації Об'єднаних Націй.

США й СРСР вітають заходи конференції в справі безпеки й ко-

операції в Європі та закликають до повного здійснення Гельсінкських ухвал й участі у всеєвропейській конференції, яка має відбутися в 1980 році у Мадриді. Кожна із сторін виявила своє зацікавлення тривалим замиренням на Близькому Сході та з'ясувала свої позиції. Обговорено ситуацію на африканському континенті й відмічено унормування в деяких районах. Висловлено погляди на події в Південній Африці. Визнано також важливість миру й стабільності в Азії, підкресливши необхідність респектування незалежності, суверенності й територіальної інтегральності всіх існуючих там держав.

Стверджено успішний розвій широким культурним академічним, науковим і технічним обмінним програм між обидвома державами, які будуть продовжуватись і поширюватись у майбутньому.

Економічні і торговельні взаємини є важливим фактором кращих обопільних зв'язків. Отож обидві сторони сприятимуть їх покращанню й виєлімінуванню всяких перешкод.

Найбільші законодавчі торговельні зміни в історії. — Напередодні підписання Віденського договору з СРСР, през. Джиммі Картер завершив своєю подорожжю до То-

кія торговельні договорення по- між США і Японією такої скалі, що перед своєю реалізацією вимагають найбільших досі в історії Америки змін у торговельному законодавстві. При цьому ж ці зміни будуть проведені шляхом швидкої процедури, яка дає Конгресові тільки 90 днів часу на рішення й жодні поправки не будуть можливі. Ці зміни стосуються митних тарифів, виймкових умов, субсидій тощо. Крім цього, закон, що його має одобрити Конгрес, дасть президентові й адміністрації право вести переговори й приймати рішення на дальших вісім років.

ПОЛЬЩА

Шевченківські свята. — Українці в Польщі зберігають традицію щорічно відзначати пам'ять Тараса Шевченка. — В **Перемишлі** виступив з концертом ансамбль пісні і танцю українського загальноосвітнього ліцею з Лігниць. Члени ансамблю, що виступав під проводом заслуженого діяча української культури Михайла Дуди, поклали також квіти на могилі письменниці Уляни Кравченко. — В залі будинку в **Ґижицьку** виступав мішаний хор "Калина" під керівництвом Ярослава Бакаляра. Прибули на це свято українці з багатьох

довколишніх місцевостей. — В **Кентшині** виступав з шевченківською програмою студентський гурток живого слова з Ольштина. Ольштиняни майже щонеділі виїжджають до різних міст із своїми виступами і концертами. — Шевченківський концерт відбувся також у **Слупську**, хоч гурток УСКТ не має там свого власного приміщення. — В **Тшебитові** організатори концерту запросили гуртки мистецької самодіяльності з Щецина, але коли вони не змогли прибути, влаштовано концерт власними силами. — У **Зеленій Горі** відбулося свято в місцевому клубі "Релякс". Доповідь виголосив д-р В. Назарук з Варшави.

Найвеличавішими були святкування в **Кошаліні**, де виступив славетний хор "Журавлі", а також дитячий музично-хоровий гурток початкової школи ім. Тараса Шевченка з Білого Бору. "Журавлями" диригував їх диригент й основник мгр. Ярослав Полянський. Доповідь про Шевченка виголосив доцент Варшавського університету Флоріян Неуважний. — У **Вроцлаві** відбулося два свята — Шевченківська вечірка, влаштована "Клубом сеньора", та концерт з участю хору лігницького ліцею й місцевої вокально-інструментальної групи "Ромен".

МЕДИЦИНА

Вакцина проти карієсу зубів. — Карієс (костоїда) є одною з найприкріших недуг, яка навіщає людину вже в ранньому дитинстві. Вона така давня, як людина на землі. Порівнюючи до інших галузей медицини, дентистика не багато поступила вперед досі. Зокрема ж невеликі її здобутки в превентивному лікуванні. Тому, як справжню сенсацію сприйняв світ повідомлення гурта англійських лікарів із дентистичного департаменту Королівського хірургічного коледжу про те, що їм пощастило винайти вакцину, яка назавжди припиняє руйнівний процес. Вакцину перевірено впродовж дев'ятирічних дослідів на мавпах. Заки перевіряти її на людях, лікарі мусять провести ще низку скомплікованіших дослідів.

В Німеччині винайдено синтетичну шкіру. — В Східному Берліні винайдено й почато аплікувати у випадку важких попарень — синтетичну шкіру. Шкіра, названа “сі-спурдерм” служить до часу, заки перещепиться справжню. Пористий синтетичний матеріал, на півтора міліметрів завтовшки, охороняє перед інфекцією, абсорбує трійливі виділення (секреції) та запобігає дегідратції (висушенню)

рани. Штучна шкіра має також застосування в плястичній хірургії, — рани швидше загоюються.

Старший вік і вино. — Доктор Роберт Кастенбавм, з Кушінг госпітально біля Бостону, поручає помірковані дози вина як дуже успішну медицину для здорових людей у віці понад 65 років. Воно усуває багато проблем, сполучених із старшим віком — зник пам'яті, безсонність, відсутність енергії. Повертається до них товариськість.

Вино краще від інших напоїв тим, що його діяння більш поступенне.

Люди хворі на серйозні недуги, такі як хвороба нирок чи серця, не повинні пити вина без попередньої консультації з лікарем.

МИСТЕЦТВО

Виставки Ярослави Дарії Островської-Кіналь. — Впродовж місяця травня 1979 відбувалася виставка картин Ярослави Кіналь в Українському Інституті в Нью-Йорку, а впродовж липня виставляються її малюнки, портрети і коляжі в престижівій “Мистецькій столі” Гуїлду мистців у Ріджфілд, Коннектикат. Дві виставки одна по одній — це вийнятоква щедрість, рідкісна зокрема в п. Яр.

Кіналь, мистця незвичайно вимогливого до себе, що тільки в ряди-годи виставляє свої роботи й то радше на збірних американських виставках. Діапазон мистецької творчості її дуже широкий. Її талант виріс на виїмковому інтелектуально-мистецькому підґрунті, де в незвичному поєднанні сплелися її колишні правничо-економічні студії, лікарська праця її подруга, їх спільна участь у громадському житті й атмосфера їхньої хати — справжньої галереї найкращих зразків українського мистецтва. До цього додалися ґрунтовні студії — чотири роки в Мистецькій школі Бруклінського музею й опісля чотири роки студій в Колюмбія університеті, завершені дипломом магістра чистого й індустріального мистецтва. Впродовж двадцять років п. Кіналь працює викладачем у мистецьких школах, одночасно безупинно поширюючи свої знання в різних галузях мистецтва, включно народнього і прикладного.

Про мистецтво п. Ярослави Дарії Кіналь не багато писалось в українській пресі, бо вона не старалася робити собі імені. Хоч було для цього чимало нагод — за нею багато відзначень на американських виставках. Зокрема ж, її картини були вибрані на вистав-

ку “Американський мистець у Парижі”, що відбулася в мистецькій столиці світу у 200-ліття США.

Неповна інформація. — Один з приятелів Музею переслав нам додаток до газети “Гомін України” — “Література і мистецтво” за місяць квітень 1979. Там опублікована стаття Степана Гели “Василь Курилик”, в якій обговорено досить обширно книжкові видання мистця і його зв’язок з українцями, але не згадано найбільшого твору Курилика, найбільшого альбому мистецьких репродукцій — “Страстей Христових” та його українського музею в Ніягара Фаллс. Пишучи про ілюстрації Курилика до “Лиса Микити” Івана Франка, автор інформує про їх пізнішу виставку, в (як він каже) “матірній галерії” Аврама Айзака, не подаючи, що перша виставка цих рисунків відбулася три роки раніше в Музею Курилика в Ніягара Фаллс.

Ніщо не є шкідливішим для моралі суспільності, як зумисна неповна інформація. Ця неморальність ще огидніша тим, що підшивається під будь-то-би прославлення мистця і людини, якій були чужими всі прояви облудності.

Ціна за Ренуара. — Оце недавно продано на аукції Сотебі в Лондоні картину П’єра Огюста Ренуара “Рибалка” за 1,342.000 доля-

рів. Попередній її власник купив картину в 1971 році на аукції в Крісті за 1,072.260 доларів. Вперше була вона продана на виставці імпресіоністів в 1875 році за 180 франків.

П'ятий Фестиваль Курилика. — В неділю 8 липня відбулося врочисте відкриття V Фестивалю Курилика в Українському музеї в Ніагара Фаллс. У присутності і з участю біля сотні людей відслужив о. Роман Галадза з Бремптону Акафіст перед Іконою Пречистої Охтирської Богоматері, відзначаючи цим одночасно 240-ліття її чудесної появи. Співслужителем був о. Конрад Дячук із Велланду, Онт. У своєму слові і молитвах о. Галадза згадав сл. п. Василя Курилика, великого християнина і мистця, та просив продовжувати його діло і забезпечити існування його музею.

Після відправи відбулася в музеї майже двогодинна програма Групи Еліам із Міссісага і Торонта, що під акомпанімент музики й танків виконувала релігійні пісні і скетчі. Дуже добре музичне виконання й глибока віра цих молодих дівчат і хлопців — канадців різного національного й віровизнаневого походження, зробили велике враження на присутніх. У відкритті Фестивалю взяла участь

вдова по мистцеві п. Джон Курилик з дітьми.

Про Фестиваль Курилика були нотатки й ширші інформації в часописах: "Торонто Стар", "Ніагара Фаллс Рев'ю" (двічі), в щоденнику американського міста Ніагара Фаллс "Ніагара Газет" та ін.

Фестиваль Курилика триває до неділі 19 серпня включно. Для всіх відвідувачів висвітлюються фільми, базовані на творах Василя Курилика, і прозирки творів, що знаходяться в інших музеях та по приватних збірках. Весь час тривання Фестивалю виставляється незвичайна картина-візія мистця, "Мадонна нуклеарної епохи".

Під час Фестивалю відбувається також виставка виробів ткацького мистецтва п. Ніни Чапман, члена Групи Еліам.

З останніх цін Василя Курилика. — На виставці, влаштованій торонтонською "Галері Дрезднер" в квітні-травні 1979 із принагідно одержаних творів Василя Курилика, продано приватному колекторові дві картинки з його спортової серії — "Волейбол" і "Лякрос", 1977 (кожна 14½x11¾ інч., змішана техніка) за ціну 10.000 доларів і його картину "Матеріальний успіх", 1967 (22x48 інчів, олія) за ціну 14.500 доларів. Мистецька галерея міста Віндзор ку-

пила на тій же виставці картину “Дружина українського фермера серед прерійної зими”, 1966 (48 x 96 інчів, олія) за 35.000 доларів.

В сторіччя з дня народження Федора Кричевського. — Відзначаючи столітній ювілей, Спілка художників України влаштувала в Державному музеї українського образотворчого музею в Києві вечір в пам'ять великого мистця, колишнього ректора Академії мистецтв в столиці України. Із спогадами та оцінкою творчості Ф. Кричевського виступили — голова Спілки художників Василь Бородай, директор музею В. Яценко й колишні учні Кричевського мистці Тетяна Яблонська, Сергій Григор'єв і М. Дерегус. Одночасно відкрито в Державному музеї виставку творів незабутнього мистця.

Кардинал Емметт Картер про Курилика.—Після переслання графуляції з приводу кардинальської номінації й подарунку у формі альбому Курилика, директор Музею Курилика в Ніягара Фаллс одержав із Секретаріату кардинала Картера такого листа:

“Кардинал Картер просив мене подякувати вам за милі ваші слова в листі з 3 липня. Він особливо вдячний за подарунок альбому

“Страстей Христових” сл. п. Василя Курилика. У випадку, якщо це вам невідоме, то певно цікаво буде для вас знати, що Кардинал і Курилик одночасно одержали почесні докторати (Віндзорського університету, — прим. Ред.) і з тої причини ваш дарунок ще дорожчий, як ви, може, сподівались.

Кардинал дуже вдячний вам і, як матиме змогу, при нагоді свого перебування в околиці Ніягари напевно постарається відвідати ваш Музей”. Мері Франсіс Кітінг, екзекутивний секретар.

АРХЕОЛОГІЯ

Розшифровано письмо, яке існувало в Україні перед впровадженням “кирилиці”. — Львівський письменник, кандидат філологічних наук, Г. А. Нудьга розшифрував напис на фрагменті глиняного посуду доби черняхівської культури (III—IV століття), викопаного археологом В. Бараном на території Бузького району Львівської області. Як встановили дослідники — посудина виліплена з місцевої глини, місцевим жителем.

Спочатку напис вважали за орнамент. Літери напису дуже близькі до “кирилиці” — а в окремих випадках — цілком тотожні. Деякі з них зустрічаються на моне-

тах князя Володимира. Розшифровані рядки — дуже важливе свідчення того, що на території України літерне письмо було відоме задовго до появи “кирилиці”.

Стаття-нарис Григорія Нудьги на цю тему — як пише “Літературна Україна” — буде надрукована в одному з номерів журналу “Жовтень” цього року.

НАУКА І ТЕХНІКА

Як виміряють галактики? — Минулого березня Карнегі інститут у Вашингтоні проголосив відкриття найбільшої досі з відомих галактик. Її маса рівняється двом мільйонам мільйонів Сонць і має в промірі довжину 600.000 світляних років. Для порівняння скажемо, що галактика Молочної дороги, в якій ми живемо, має масу 200.000 мільйонів Сонць і діаметр 100.000 світляних років. — Поміри відбуваються при допомозі гігантного радіотелескопу й реєстрації маси нейтральних гідрогенних атомів.

Супутник передаватиме американську пошту. — Пошта США вступає в електронічну епоху — починає передавати листи з Вашингтону і Нью Йорку через супутника до Лондону. Відфотографування листа і пересилка триває менше, як одну хвилину.

Пересилка до Англії, Аргентини, Бельгії, Західної Німеччини, Франції, Голляндії й Ірану почнеться в серпні ц. р. Ці держави вже закупили потрібне комп'юторне обладнання.

Оплата пересилки однієї сторінки тексту до Англії коштує 5 доларів, з додатком оплати за доручення на вказану адресу. Вона подешевіє, як система “Інтелпост-у” пошириться. Але й тепер кошт пересилки менший, як оплати “Телекс”-у.

РІЗНЕ

Синочок. — Перед судом у Лондоні (Канада) відбулася розправа проти Грагама Тейлора. Позовницею була його рідна 61-річна мати Філіс. Працюючи в м'ясній крамниці, яку заложив 18 років тому її чоловік і по смерті перебрав її син, пані Тейлор дістала одного дня листа з виповідженням праці. Він був підписаний “Г. С. Тейлор” — її синочок. В листі було сказано, що “наша компанія впроваджує обов'язковий відхід на відпочинок у 60 років і ваша праця в нас тепер припиняється”.

Суд признав пані Тейлор 8.510 доларів за неправне звільнення, але повернути їй роботу не зміг. “Ми тепер не говоримо із собою,

— сказала п. Тейлор, і м'ясо для себе я купую в іншій крамниці”.

Книжка споминів Маргарет Трудо буде світовим бест-селлером. — Автобіографія відчуженої дружини прем'єра, яка появилася з друку в квітні 1979 в англійському видавництві Паддінгтон, вже має запевнений світовий успіх. Видавець продав права публікації на Америку фірмі Покет Букс за 250.000 доларів. Монреальська компанія Оптімум Паблішінг закупила вже права на франкомовне видання для всього світу, а також англomовне на Канаду, за виїмком міст Торонта й Едмонтону. “Нью Йорк Таймс” купив права на серійні публікації в північно й пів-

денноамериканських газетах, “Дас Шпігел” — права на Німеччину.

Цей успіх є, очевидно, наслідком не так письменницького таланту авторки, як популярності кол. прем'єр-міністра Труда. Власники пресових і видавничих концернів використовують немилосердно незбалансованість молодої жінки. Це саме робить також фільмова індустрія, але з меншим успіхом, бо два фільми з Маргарет критика оцінила дуже низько.

Тонший голос, менша плата. — Прикарпатський ансамбль пісні й танцю “Верховина” проголосив набір солістів хору: тенорів (ставка — 150 карбованців), басів (150 крб.), сопрано (140 крб.).

АЙ-ЯЙ ТОЛЯ, ТА ТІЛЬКИ НАВПАКИ

(фейлетон)

Має хтось там свого Ай-яй Толю, так хай собі має. По-перше, ми не заздriamo, а по-друге, ми маємо свого, та в нас він Толя Ай-яйяй (навпаки). Той з еміграції прийшов до Краю, а наш, навпаки, — із Краю на еміграцію.

Той з бородою, а наш без бороди. Тамтой проти жінок, а наш, ще й як, — навпаки. Той лиця закриває, а наш — навпаки. Бо, по-перше, нічого в нас закривати, а по-друге — ми лицарі Ярослава грізні і моря нам по коліна.

У того олія в голові, а в нашого — навпаки. Тамтой долярів не хоче, хоч йому й дають, а наш — навпаки.

Бо народ ми зроду самостійницький і жодних чужих зразків не наслідуємо!

М. Точило

